

Poština plačana v gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET

„Malygin“ odhaja v Arktido

4

26. julija

Knjiža 10.

19 Ljubljana 31

Življenje in svet

Ilustrovana tedenska revija

Izhaja vsak petek in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. — AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. — Amerika in ostalo inozemstvo letno 1 1/2 dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5.

VSEBINA št. 4.: Dr. Stanko Jug: Mezopotamski petrolej. — Obisk pri modernem čarovniku. — Dr. A. Lang: Sven Hedin na Daljnem vzhodu. — Doc. dr. Neresheim er: Zelve in njih usoda. — Velika pramegla v Andromedi. — Mihajl Zoščenko: O čem je pel slavec... (Dalje). — Spor za Grenland. — Razvoj letalstva v sliki in besedi. — Električni tok v človeškem telesu. — Najtežja družina na svetu. — Krave na vrtiljaku. — Žena doma. — Najstarejši misleci na Kitajskem. — Koliko vode imamo v sebi? — Tedenski jedilni list. — Karikature. — Odvajalna sredstva. — Humor v slikah.

Odvajalna sredstva

Uporaba odvajalnih sredstev je še vedno pretirana, zato ne bo odveč, če opozorimo na primere, v katerih utegnejo taka sredstva postati nevarna.

Predvsem gre tu za primere, ko človek čuti v trebuhu bolečine. Takrat se je treba strogo izogibati odvajal, izvzemši lahka olajševalna sredstva. Bolečine v trebuhu lahko prihajajo od črevesnega vnetja, pri tem pa je prva zapoved, da damo črevesju mir. Odvajalna sredstva učinkujejo baš nasprotno: prisilijo črevesa k močnemu delovanju, kar lahko ima to posledico, da se vnetje razširi na vso trebušno votlino, kar se posebno rado zgodi tedaj, če jemlješ odvajalna sredstva pri akutnem vnetju slepiča. Črevesno grizenje pomeni, da črevesa pritiskajo proti neki oviri, in če vzamemo ostro odvajalno sredstvo, se napetost mišičevja še poveča.

Samo dejstvo, da je neka ovira v črevesih, še ne pomeni, da bi zaprtost bila nevarna. Človek je lahko v izjemnih primerih osem dni zaprt, ne da bi mu to postalo nevarno. Nevarnost je samo v tem, kakšna je dotična ovira in zaradi česar je nastala. Če se črevo lahko samo izprazni, bo to storilo brez nasilnih sredstev; če pa se samo ne more, tedaj je v takem stanju, da mu morajo nasilna sredstva samo škodovati. Bolj priporočljivi so v primeru, ko se v črevesju nabrano blato preveč strdi, klistiri. Če komu prihajajo težave zbog tega, ker so se črevesa zavozlala ali preplela, tedaj odvajalna sredstva povzročijo samo to, da vsebina črevesja prodre v želodec in povzroči tisto smrdljivo bruhanje, ki je poglavitni znak tega stanja. S tem, da nasilno poženemo črevesno vsebino proti nastali

oviri, se poslabša okvara, ki je tako že nastala na tem mestu in posledice so razširjenje, krvavenje ali celo perforacija črevesa. V takih primerih so kirurški posegi — najsi so sicer združeni z izvestno nevarnostjo — mnogo smiselnejši nego raba odvajalnih sredstev.

Kdor ima nagib za spastični katar debelega črevesa, lahko prepreči krče s kakšnim neprebavljivim oljem, n. pr. s tekočo vazelino ali mineralnim oljem, ki omeha blato in tako prepreči, da le-to ne draži črevesnih sten. Tako olje jemljemo normalno brez vsakršne nevarnosti; je tudi tako milo, da tam, kjer bi močnejše odvajalo brez dvoma učinkovalo, včasih niti ne povzroči zadostnega izpraznenja.

Drugo odvajalno sredstvo, ki povzroča mehko, kašasto blato, je žveplo. Nekoč je bilo zelo priljubljeno, zlasti pri ljudeh z hemorrhoidi, ki ne prenašajo težjih odvajalnih sredstev. Žveplo pa povzroča neprijetno napihovanje; morda je to vzrok, da so ga nadomestili s tekočo vazelino.

Nadaljnje milo odvajalno sredstvo je agar-agar, posušena sluzasta snov, ki jo delajo z vrelo vodo iz japonske vrste morskih alg. Ker pa je za naše prebavne sokove in tudi za mikroorganizme skoraj docela nepredorno, samo poveča balast v črevesju, omeha pa blato le toliko, kolikor ga ovlaži. V tem pogledu učinkuje podobno kot celuloza sadja in sovčivja, ki je v naši hrani samo nekako polnilo, a lahko velja kot mnogo izdatnejše odvajalo.

Med močno učinkujoča odvajalna sredstva štejemo ricinovo olje, ki se od mine-

Nadaljevanje na predzadnji strani.

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 4.

LJUBLJANA, 26. JULIJA 1931.

KNJIGA 10.

Vsakemu enega!

Dr. Stanko Jug

Mezopotamski petrolej

Petrolej je danes prvovrstna velesila. Ni samo neobhodno potreben za razvoj moderne industrije; velik pomen ima tudi za vojne namene. Najstrašnejša bojna sredstva moderne tehnike so neuporabna, če ni na razpolago dovoljnih zalog bencina. Vojna letala in vojne ladje ter tanki so brez vrednosti, če ni bencina. Zato je razumljivo, zakaj je v naši mašinski dobi tekma za petrolej postala tekma za nadvlado na svetu.

V to kruto borbo svetovnih velesil je majhna vzhodna država Irak padla kakor Parisovo jabolko. Irak nam bo bolj znan pod starim grškim imenom Mezopotamija. Zemljevid nam kaže na njegovem ozemlju izkopine starodavnega mesta Ur, prestolnice Kaldejcev, poleg Mosula ostanke bajnih Niniv, a ne daleč od Bagdada razvaline zgodovinskega Babilona. Zgodovina v teh predelih sega pet tisoč let nazaj; tu se sklanjamo nad prvo zgodovinsko zibeljko človeštva.

Pokrajina je rodovitna; daje dve žetvi na leto, a ker leži prav kakor Egipt med dvema puščavama, mika njeno bogastvo roparske nomade. Na jugu gre preko nje skrivnostna karavanska pot, po kateri so še nedavno vsako leto romale trume pobožnih romarjev v sveto mesto Šitov, Kerbelo. V sedmem stoletju so si pokrajino osvojili Arabci in so uvedli v njo sedem vekov visoke civilizacije, one civilizacije »Tisoč in ene noči«, katero se sanjavo spomnimo, čim se omeni prelesto mesto Bagdad. V trinajstem veku pa so prihrumele v deželo tolpe divjih Mongolov pod silovitim kanom Hulakom in ga opustošile do temelja. Celo namakalni prekopi, ki so veljali za čudo tedanje dobe, so bili porušeni. Kljub temu, da so se Turki, ki so pod Sulejmanom Silnim osvojili deželo, trudili za nje povzdigo, ni več mogla Mezopotamija vstati iz svojih razvalin, dokler ni napočilo naše stoletje, ko je tudi tja začel prodirati vpliv zapada.

Irak tvori pas, kjer se zlivata turški in arabski svet; jezikovna meja gre od Antijohije do Mosula in potem ob reki Tigris do rečice Djala nad Bagdadom. Na tej črti se je vsidrala Anglija in opirajoč se na arabska plemena, brani tu

dohod po kopnem v Indijo. Tudi drugi narodi so zasanjali podobne imperialistične načrte, a brez uspeha. Tako se je nemški general von der Goltz, poveljnik tretje turške armade v veliki vojni, vdajal iluzijam, kako bo proti britski Indiji postavil turško-iransko-afgansko zvezo. Angleži so se pa medtem pomikali od Perzijskega zaliva po dolinah rek Tigris in Evfrat in organizirali vilajete Basra, Bagdad in Mosul proti vsenemškemu načrtu. Novembra leta 1918, je general von der Goltz spoznal, da so njegovi načrti bili fata morgana.

Novembra 1. 1918., ko je propadla vojaška moč Nemčije, sta francoska in angleška vlada izjavili, da želita »popolno osvoboditev narodov, ki so toliko časa živeli pod turškim jarmom in hočeta ustvariti narodno državo, ki bo svojo oblast črpala iz samoodločbe svojega ljudstva.« Sledili so nemirni dnevi. Naposled je Društvo narodov dalo Veliki Britaniji mandat nad Irakom in ker ni bilo nobenega domačega kneza, so Angleži pripeljali emirja Faisala, sina onega Huseina, kralja v Hedžasu, ki se je upal dvigniti proti angleški vsemoči, kar je moral plačati s pregnanstvom. Tega Faisala so kronali za kralja.

Sedaj je bila država ustvarjena; težave so pa nastale na njeni severni meji. Ne mogoče zaradi tega, ker bi zaradi znamenitih Wilsonovih točk o samoodločbi narodov nastal kak nesporazum glede kurdske ali armenske manjšine, ampak zaradi tega, ker imajo ti kraji sila bogata petrolejska polja, kjer so že pradž več kot desetimi leti velesile zavzele vsaka svoje stališče.

Petrolejska polja se raztezajo vse od armenskega Taurusa do Perzijskega zaliva. Pokrajina je valovita in lega skladov zemeljske skorje ustvarja izredno dobre geološke pogoje za ležišča mineralnega olja. Najobilnejši del leži med rečicami Zab in Djala med Tigrisom in perzijsko mejo. Lastnost nafte so tu poznali že pred 5000 leti. Izročilo pravi, da je pri Djebel Amari v Templju ognja gorel sveti, skrivnostni plamen, katerega niso nikdar prilivali goriva, ker mu je pritekalo po nekem podzemeljskem vodju, za čigar tajno je vedel sam veliki duhoven. Današnja največja ležišča

so okoli Kerkuta ob srednjem toku Tigrisa.

Na političnem zemljevidu predvojne dobe so petrolejska ležišča deloma na turški, deloma na perzijski strani. Za turški petrolej se je najprej začela zanimati Nemčija, ki je daleč pred drugimi zaslutila njegov velik pomen v bližnji dobi. »Deutsche Bank« je s podporo nemške vlade ustanovila družbo za izkoriščanje petrolejskih polj na Romunskem, v Galiciji in na Kavkazu. Iz nje je nastala »Europäische Petroleum Union«, ki ji je bil po nemških načrtih določen monopol za petrolejsko trgovino v Evropi. A kmalu se je dvignil zoper njo ameriški veletrust Standard Oil in v enem samem letu dumpinga prisilil mlado nemško družbo, da je sprejela pogoje, ki so jih stavili Američani.

Ko sta se vedno bolj uveljavljala moč in pomen petroleja, je bilo videti, da si bodo s premogom za svoje brodovje in industrijo dobro založene velesile Zedinjene države, Anglija in Nemčija zaradi njega kmalu v laseh. Med tem ko je med Američani in Nemci borba le redko zašla z gospodarskega na politično polje, je gospodarska tekma med Nemčijo in Anglijo čisto zavzela zelo pretečo obliko. Os spora se je vrtela okoli Mezopotamije, zlasti odkar je Nemčija, nadaljujoč svoje gospodarsko prodiranje v Malo Azijo, dobivala vedno večjo moč v Carigradu in si slednjič izposlovala pri Visoki Porti dovoljenje za graditev železniške proge od Bospora do Bagdada in koncesijo za izkoriščanje petrolejskih ležišč ob progi.

Angliji je prišla na pomoč mladoturška revolucija, ki jo je umela spretno izrabiti za razveljavljenje turško-nemške pogodbe; izkoristila pa je tudi vsak nemir v Orientu, dokler ni Nemčiji izpodkopala tal, tako da se ji je tik pred vojno posrečilo, pogoditi se z Nemci glede izkoriščanja mosulskih petrolejskih polj. Ustanovljena je bila »Turkish Petroleum Co« z enakim nemškim in angleškim deležem. Vojna je Nemce pregnala z njihovih pozicij v Orientu, borba za mezopotamski petrolej pa je šla naprej brez Nemcev. Šele na konferenci v San Remu 1920 so se sporazumeli Angleži, Američani in Francozi. Društvo narodov pa je medtem potegnilo severno mejo med Turčijo in Irakom tako, da so vsa ležišča ostala v Iraku. Nekaj časa se je Turčija upirala; slednjič se je za neke neznatne finančne koncesije morala vdati pritisku velesil.

»Turkish Petroleum Co« je bila likvidirana, a na njeno mesto je stopila »Iraq Petroleum Co.«, ki združuje štiri skupine: angleško- angleško-nizozemsko, francosko in ameriško. Nova družba je dobila koncesijo za vrtanje po petrolejskih ležiščih na 24 poljih, katerih vsako meri 8 kvadratnih milj, poleg tega pa tudi po onem ozemlju, ki ga je Perzija tik pred vojno odstopila Turčiji. Nova družba pa za čudo ni kazala vne- me za izkoriščanje petroleja; v njej so namreč prevladovali anglosaški interese, ki bi hoteli ohraniti mezopotamske zaloge za rezervo, ne bi pa hoteli z novo produkcijo oslabiti že itak prenapolnjeni svetovni trg.

To stališče pa se ne ujema s stališčem iraške vlade, ki je stavila v petrolej velike nade, obetajoč si silnejši gospodarski razvoj svoje, s kapitalom revne in v mnogih ozirih zelo zaostale dežele. Izkoriščanje v velikem obsegu bi pomenilo za Irak pritek tujega kapitala, zaposlenje delavskih množic in dvig življenjskega standarda. Slednjič bi se dali izkopati namakalni prekopi, kar bi privedlo beduinske nomade do tega, da bi se stalno naselili. Tako je iraška vlada iskala nove družbe in leta 1927. je bila ustanovljena »British Oil Co.«, pri kateri je udeležben tudi švicarski, italijanski in nemški kapital. Tako se je pojavil nov tekmelec pri izkoriščanju mezopotamskega petrolejskega bogastva. Težaven položaj na mednarodnem trgu in rivalitete med posameznimi skupinami so nenehoma ustvarjale nezdravo gospodarsko ozračje.

Mezopotamski petrolej pa je moči dobičkanosno izrabiti samo tedaj, če ga speljejo kakih 1000 km preko puščave do Sredozemskega morja. Vzporedno s tem vodom bi zgradili tudi železnico. V tem vprašanju se interesi Anglije in Iraka popolnoma ujemajo. Nova železnica, ki bi tekla vzporedno s petrolejskim vodom, bi bila zelo važen člen v veliki britanski poti v Indijo. Nastane vprašanje, kdo bo nosil stroške za gradnjo železnice in petrolejskega voda. Tedaj se je ponudila »British Oil Co.«, da bi prevzela financiranje obeh gradenj. Naravno, da je sedaj nastalo veliko trenje med obema rivalitetnima družbama in kralj Faisal je največkrat potoval v Evropo samo radi tega, da bi izpremenil koncesijo »Iraq Petroleum Co« v korist »British Oil Co«, odnosno posredoval med obema velepodjetji. Za Irak je namreč življenjske važnosti, da

s svojo soudeležbo pri vsaki toni petroleja postavi svoj proračun na zdravo osnovo.

Mirovna pogodba je razdelila bližnji vzhod med Francijo na severu in Anglijo na jugu in vzhodu. Po čigavem ozemlju naj bi sedaj tekle cevi od Kerkuka do morja? Za prvi del ni nobenih dvomov. Šel bo do mesteca Haditha ob reki Evfrat. Od tu naprej pa postane vprašanje cevi bolj politično kakor gospodarsko »Iraq Petroleum Co.«, bo kot zasebno podjetje želelo iz tehničnih in trgovskih razlogov, da bi cev šla preko Palmire v ravni črti do Tripolisa ob Sredozemskem morju; to bi bila namreč najcenejša in najkrajša pot. Tekla bi pa od Evfrata naprej po francoskem ozemlju. Na drugi strani pa Irak, Transjordanija in Palestina odločno zahtevajo, da se vod napelje v Haifo v Palestini. Angleška admiraliteta je tudi z vso odločnostjo podprla to zahtevo, ker misli v Haifi zgraditi silno pomorsko bazo za svoje brodovje v vzhodnem delu Sredozemskega morja.

Med mezopotamsko vlado in »Iraq

Petroleum Co.« je sedaj prišlo do sporazuma, ki zadovoljuje obe zahtevi. Vod bo imel obliko Y. Cev bo enotna do Haditha, tam pa se bo odcepila v dve koleni. Severni odcepljaj bo šel v ravni črti na Palmiro in Tripolis, južni vod bo pa šel v malo zavrti smeri v angleško luko Haifa v Palestini. Severna proga bo dolga okoli 600, a južna okoli 800 kilometrov, stali bosta približno 3 milijarde dinarjev in dovršeni do leta 1935. Mezopotamski petrolej bo tedaj tekel direktno iz Mosula in Kerkula v ogromne tanke ob Sredozemskem morju in od tam v vojne ladje Anglije in Francije, ki bodo tam na straži zapada.

Pomen mezopotamskega petroleja sega, kakor vidimo, daleč preko meja domače države; je bil in je še eden največjih političnih problemov na vzhodu. Velike važnosti je za Francijo, ki drugače na svojem ozemlju nima velikih petrolejskih zalog, a v zvezi z izgraditvijo železnice iz Haife v Bagdad, je še večjega pomena za Anglijo, ker čuva njeno kopno pot od Sredozemskega morja v Indijo.

Obisk pri modernem čarovniku

V nekem pariškem listu je Bernard Laporte opisal svoj obisk pri Angležu, ki si domišlja, da je pred dr. Crijem* rešil vprašanje umetnega nastajanja živih bitij.

Ustvarjati življenje, piše Laporte, je problem, s katerim si že od davnih časov belijo glavo nešteti učenjaki. V teku 19. stoletja, okrog l. 1832., je Anglež Cross nekaj časa varjel, da mu je že uspelo najti pot, po kateri se bo umetno proizvajalo življenje živali. Toda iz moke njegovih »odkritij« ni bilo kruha. Celo sloveči fizik in kemik Michael Faraday, ki mu dolgujemo hvalo za iznajdbo indukcijskega toka, se je takisto nekaj časa bavil s tem vprašanjem, vendar tudi on ni prišel nikamor. In Francoz Leduc je imel prav tako malo sreče kot toliko njegovih predhodnikov.

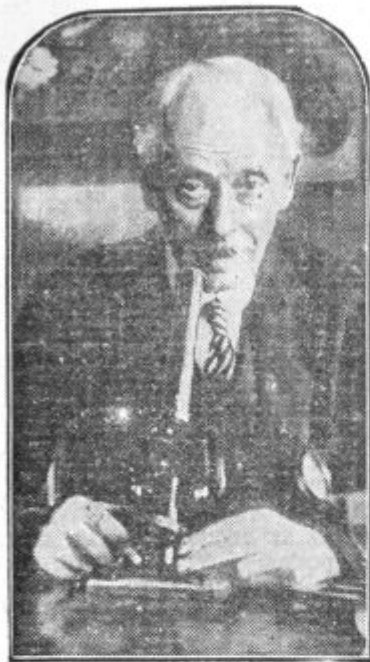
* Glej Žis, štev. 2. (stran 30) tekoče knjige.

Anglež W. Morley Martin nas prapričuje, da je on tisti zemljan, ki bo prvi dospel k rešitvi tega vprašanja in sicer po poti, ki ostane za sedaj še njegova stroga tajnost.

Naj vam predstavim tega gospoda. V taku mnogih let je storil znanosti že precej uslug. Po svoji stroki je metalurški kemik. Dolga leta je proučeval žarke X in je pred pet in dvajsetimi leti iznašel rokavico, ki zdravnikom pri barantanju s temi žarki varujejo kožo. Med vojno je postavil svoje znanje v službo državne obrambe. Pri vsem tem pa si ni nagrabil denarja; kajti znanstven trud je slabo plačan; tako je moral v borbi za vsakdanji kruh postati lekarnar. V mestu Andover ima na Glavnem trgu svojo lekarno, kjer rešuje recepte krajevnih zdravnikov, obenem pa vsak prosti trenutek posveča svojemu raziskavanju živalskega življenja.

Od l. 1927. neprestano dela za isti smoter. Včasih zapored cele noči prese-

di za drobnogledom. Pred dvema letoma je prvič opazil pod objektivom svojega mikroskopa majhne, drobčkane mehučke, ki so se kmalu strdili in poprijeli obliko primitivnih, majčkenih živi, podobnih onim ohlapnim meduzam, ki jih dobro pozna, kdor je kdaj opazoval živstvo ob morski obali.

M. W. Morley Martin

Morley Martin nas ne mara niti za hip ostaviti v iluziji, da je on stvaritelj življenja.

Ta šestdesetletnik, čigar pogled izraža odkritosrčnost, mi je dejal:

— Dognal sem samo to, kako se znova vteleša življenje, in v tem je moje veliko odkritje. Znanost je že v prvih začetkih izhajala iz napačne podmene. Danes stojimo na začetku največjega razpora, kar jih je kdaj bilo v zgodovini človeške misli.

Prosil sem g. Morleya Martina, da mi to razloži. Stari učenjak je nadaljeval:

— Težka zmeta je, če mislimo, da je življenje samo neko stanje organizma. Narobe: organizem je samo eno izmed stanj življenja, zakaj protoplazma, t. j. substanca, ki tvori živo stanico, je večna, neuničljiva tvorba, ki ji niti čas niti ogenj ne moreta do živga. Prav zaradi tega tolikanj ugovarjam, če kdo misli, da sem odkril pot do

stvarjanja življenja. Jaz samo znova vtelešam, kar je vse kaj drugega; pri tem mi rabi za osnovo protoplazma. S kemičnimi procesi, ki sem jih bil sam iznašel, dobivam iz raznih rudnin, na primer iz krede ali apnenca, prah spužv ali olje iz jeter polenovk. Na osnovi te protoplazme sem po nešteti poskusih prišel do živih tvorb, ki jih vidite tu — le pod drobnogledom.

Učenjak me je bil postavil pred mikroskop in je premikal pred menoj majhne steklene ploščice, na katerih sem opazil neka bitja, izmed katerih žive ta samo nekoliko ur, ona pa nekoliko dni. Koliko sem mogel razbrati pod objektivom, ki večtisočkratno povečuje, so bile to sila drobčkane ribice, ka-li. Morley Martin je šel še dalje: fotografiral je razvoj teh majčkenih živi od trenutka, ko se amalgujejo kot navadne kroglice, preko stopnje, ko se jamejo konstituirati vse do trenutka, ko poprimejo dokončno obliko, res da še zelo primitivno.

Ogledujoč si vrsto mikrofoto, afij, ki so zajele različna stanja in stopnje tega znova se vtelešujočega protoplazmičnega življenja, sem stal pred največjim čudom, kar sem jih kdaj mogel opazovati. Čeprav nisem poklican, da bi presojal delo Morleya Martina in četudi ne morem reči, ali tu res gre za nekako reinkarnacijo z nestrohljivim življenjskim kvasom, ki se je ohranil v mrtvem videzu zemlje, lahko trdim samo to, da bi utegnili, če bi se potrdila odkritja angleškega učenjaka, stati pred zadevo, ki je v pravem pomenu besede senzacionalna.

Samo ob sebi se um, da ima g. Morley Martin obilo nasprotnikov. Pobijajo ga predvsem kralji in knezi znanosti, zakaj njegove teorije so v nasprotju z vsemi, ki so danes v veljavi. Toda izkušeni mož se ne da uplašiti in vztrajno nadaljuje svoje poskuse. Vsevidilj upa, da bo vtelesil živ, ki bo kazala še bolj vidne znake nego sem jih jaz videl; tako bi spraval v zadrage one, ki mu nočejo verjeti.

— Videli ste, — mi je rekel, — nekaj, kar naliči skeletu predzgodovinske živali, ki je izumrla. Lahko ste ugotovili, da obstoji hrbtnica z rebri ter z zarodkom glave in nog, vse obdano z neko vrsto zmrzline. Na mikrografijah ste takisto opazili, kako se je ta skelet izoblikoval. Sam sem videl, kako se je večal od preproste protoplazme do majhnih kroglic, ki so se jele

gibati, dokler se ni ustvarila hrbtenica; hrano sem dajal jaz in sicer v obliki sera, čigar sestava pa iz lahko umljivih vzrokov ostane za sedaj še moja skrivnost.

— Moji prijatelji, ki so mi pričeli, da mi ni bilo mogoče varati, so zasledovali od začetka do konca vse te različne poskuse. Sami so bili opazili očitno prizadevanje teh tvorb, da bi bile žive. V večih primerih smo dognali pozikus dihanja skozi škrga, ki so bile skoraj normalno razvite. Nemara mi bo nekega dne uspelo, da bom dal tem živalicam pravo, istinito življenje, toda prej moram do dobrega proučiti idealne pogoje, ki jih zahteva uresničenje tako drznega načrta.

— Nikar ne mislite, da sem morda že na poti k ustvaritvi živega umetnega človeka, homunkula. Res pa je, da stojimo na pragu nove dobe v znanosti in jaz ne vem nič več kakor veste vi, kam nas utegnejo privedi prvi rezultati poskusa, da se skrito (latentno) življenje transformira v vidno, realno življenje. Vendar verujem trdno, da je človek latenten v kamnitem grobu, četudi se je njegovo telo izpremenilo v prah...

Tako je zaključil samotar iz Andoverja, čudni lekarnar, ki s svojimi poskusi bolj spominja na srednjeveškega alkemika ali celo čarovnika nego na

znanstveno izobraženega misleca 20. stoletja. Navedli smo podatke o njem po Francozu Laportu, odgovornosti pa kajpak ne maramo prevzeti; bodi to samo zanimivost našega časa, ki je poln iskanja in eksperimentiranja brez trdne miselne osnove in objektivno-hladne znanstvenosti. Ta mož iz Andoverja veruje, da bo obujal mrtve! Ni li taka vera eden najbolj fantastičnih duševnih zaletov našega časa? Pustimo mu vero, bodimo pa nezaupljivi, če govori o znanosti.

Nemara pa... Tudi veliki učenjaki so se motili; cele vede, trdne kot skale v svojem času, so čez noč, pod vplivom enega samega genialnega odkritja, postale nerabne. Kdo more reči, da se na vseučiliščih in v akademijah podaja in prodaja sama čista resnica in da se ne morejo motiti tisoči najvidnejših učenjakov, ki se z nobenim dvomom ne vračajo več k prvotnemu izhodišču? A če se pokaže, da je bila pot napačna in se Kolumbu namestu Zadnje Indije pojavi Amerika?

Dobro, toda čudak iz Andoverja bo težko zanikal sodobno biologijo v kotu 180°. Kar se tiče neuničljivosti protoplazme, se spominjamo, da smo podobno podmeno čitali v spisu znamenitega berlinskega kirurga, pred leti umrlega K. L. Schleicha: »Problem smrti.«

—us.

Dr. A. Lang

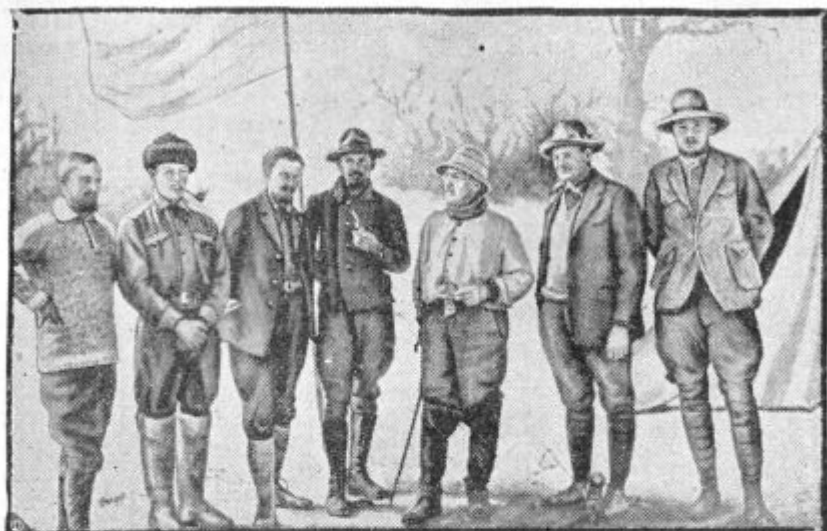
Sven Hedin na Daljnem vzhodu

Za nami so časi, ko se je raziskovalec v spremstvu svojih znanstvenih sotrudnikov in s kolono nosačev podajal na nevarno pot, k odkritju neznanih predelov naše zemlje. Moderna doba je dokaj racionalizirala tudi to panogo človeškega raziskovanja, katerega pomen se sicer ni prav nič zmanjšal, čeprav je največji del svetá že dovolj raziskan in znan. Danes se specialisti najrazličnejših panog združujejo v skupine, ki gre na pot z določenim načrtom; s kar največjo smotrnostjo si izberejo tako področje, ki še obeta kaj dragocenih odkritij.

Eden najbolj izrazitih primerov za tako vrsto raziskovalcev je sloveči Šved Sven Hedin s svojimi sotrudniki. Šel nedavno se je bil vrnil z Daljnega vzhoda v Evropo, a samo z namenom, da bi storil potrebne ukrepe za znanstveno obdelavo svojih dosedanjih izsledkov na tej ekspediciji. Večina njegovih sotrudnikov je ostala v Aziji in nadaljuje njegovo delo. Kmalu se bo tudi Sven Hedin vrnil v njihovo središče in zopet prevzel vodstvo te potujoče univerze, kakor bi lahko v najboljšem pomenu besede imenovali sedanjo Sven Hedinovo ekspedicijo.

Na kosmatih velblodih in majhnih azijskih ponijih, z avtomobili in kitajskimi čolni potuje znanstveni štab Sven Hedina po daljnih predelih neznane Kitajske, po puščavi Gobi, po visokih pla-

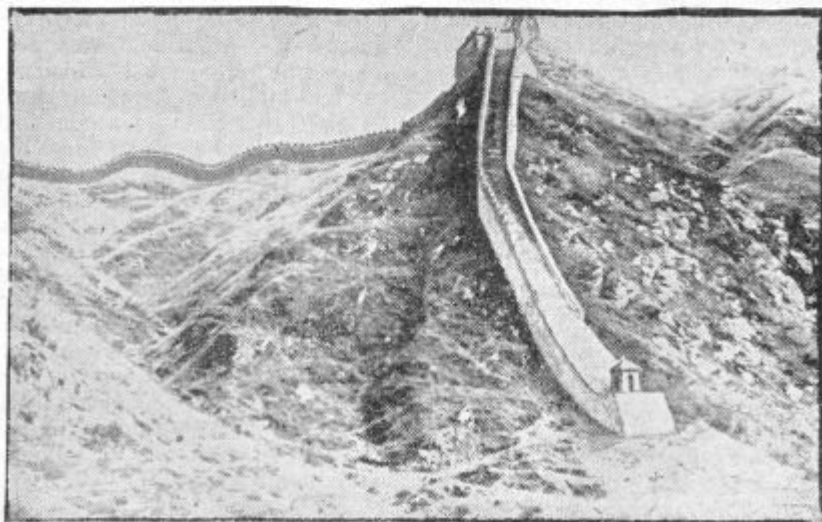
pisci in geologi raziskujejo v Pamirju in na Himalaji najvišje planine, najmočnejše vrhove svetá; antropologi stikajo na ozemlju Nan-Chan za sledovi naših pradavnih prednikov, medtem ko

Sven Hedin z nekaterimi svojimi sotrudniki. Od leve na desno: dr. Hummel, zdravnik ekspedicije, Hasslund, dr. Norin, Bergmann, Sven Hedin, Larson, Söderbom

njavah kitajskega Turkestana in po zagonetnem Tibetu. V srcu Kitajske, na ozemlju Nan-Chaon, so si posamezne skupine te ekspedicije osnovala svoja taborišča, prinašajoč v mesta prastare preteklosti evropsko vedoželjnost in raziskovalskega duha. Vse fakultete so prispevale svoje zastopnike. Zemlje-

meteorologi in astronomi stavijo v turkestanskih stepah svoje primitivne zvezdarne in dobro delujoče vremenske opazovalnice. V Tibetu so uredili ogromno botanično in zoološko zbirko, v puščavi Gobi na Mongolskem pa so starinoslovci odkrili senzacionalne najdbe izza najstarejše preteklosti Kitajske.

Ob kitajskem velikem zidu v bližini Nankinškega sedla (na poti v Mongolijo)

Dosedanji izsledki tega znanstvenega osvojevanja Azije — težko bi sedanjše Sven Hedinovo delo imenovali po staro: ekspedicija — so vprav nepregledno mnogostranski. Ena najbolj senzacionalnih najdb je že znana lobanja pračloveka, »*Sinanthropos Pekinensis*«, ki se o nji toliko govori in piše. Odkril jo je dr. Bolin. Nič manj presenetljivo ni odkritje neke vrste knjižnice, nemara najstarejše na svetu, ki so jo izkopali sredi pustinje Gobi. Tu so našli več kot 6200 rokopisov. Kajpak, to so sami zelo redki rokopisi, ki ne obstoje iz pa-

Mongole, ki so se vedno obračali proti Kitajski, če je bila ta država po notranjih bojih oslabiljena, razvrvana in neodporna, ali pa proti Evropi, kadar so v Aziji zadeli ob resnejši odpor. Sledovi zidov, obmejnih stražnic, trdnjav, vasi, celo prekopov priččujejo, da je morala na tem ozemlju некоč vladati prastara, še neznaná kultura.

Sotrudniki Svena Hedina so nadalje odkrili nove ostanke starih zidov, ki kažejo, da Kitajske ni obdajal samo sloveči Veliki zid, marveč da so taki zidovi nastali v različnih dobah na raz-

Na kamelah prek puščave Gobi

pirja in celo niti iz pergamenta ne, marveč imajo obliko majhnih lesenih palčic, ki so pokrite s pismenkami. Delno je ta pisava že razvozljana in sodobno človeštvo je prišlo v posest vojaških povelj in drugih pričevanj iz preteklosti, ki nam je vprav pravljjično daleč.

Nadaljnjo dragoceno najdbo predstavlja 78 lističev, ki so zvezani z motvozom; tudi ti lističi so iz lesa. Ko so razvezali vozle in odprli 2000 let staro »knjigo«, so obstali pred naravnost nepojmljivim dejstvom, da je pisava tako dobro ohranjena kot bi bila šele včeraj spisana. Sven Hedin je odredil, da naj švedski profesor B. Karlgren skupaj s kitajskimi književnimi zgodovinarji preišče to čudno knjigo. Takisto obeta presenetljive izsledke gradivo, ki ga je dr. Folke Bergmann zbral o prazgodovini Kitajske. Najdeni rokopisi pripovedujejo o bojih dinastije Han (okrog l. 1000 pred Kr.) zoper

njih mestih. Približno 20 zavojev zbrana gradiva je Sven Hedin »repeljal domov v Stockholm, kjer že obstoji majhen muzej Svena Hedina in v njem celoten budistični tempelj. Umljivo je, da si je tudi kitajska vlada zagotovila del najdb. Izmed teh pa bo v Stockholmu razstavljenih med drugim čez 50 kosov orodja iz kamenite dobe, in sicer nožev, sekir in kladiv.

Zdravnik te ekspedicije, Nемеc dr. Hummel, je doslej napravil daljše botanično potovanje v Mongolijo. Vrnil se je z najdbami redkih rastlin, plazivcev in žuželk. Več kot 8000 prepariranih žuželk je že dosedaj zbral za muzej v Stockholmu. V predavanju, ki ga je nedavno priredil v Stockholmu, je pripovedoval, da je prebivalstvo pokrajín, ki jih je bil obiskal, od glave do nog oboroženo in da so med mesti odnosno plemeni neprestani krvavi boji.

Izredno pomenljivo delo je izvršil meteorolog dr. Haude v kitajskem delu Turkeстана. Skupno z nekim Švedom in več Kitajci je ustanovil štiri stalne vremenske postaje, ki so v redni radijsko-brzozjavni zvezi z velikimi južno-kitajskimi postajami. To je za vremenske prognoze znaten napredek, zakaj baš v osrednji Aziji so vrmenoslovske opazovalnice kaj na redko posejane. Čim gostejša bo po svetu mreža teh postaj, lažje in zanesljivejše bodo napovedi vremena. Dr. Haude pa se ni omejil samo na to, da ustanovi nove

Sven Hedin sam se je kot organizator s svojim generalnim štabom umaknil v Peking. Tu, v prestolnici Kitajske, ki je s svojo veliko severno univerzo, s kitajsko državno knjižnico in »Academia Sinica« še vedno duševno središče Kitajcev, je neumorno zbiral gradivo, ga predelaval in pripravljaval svoje knjige. Hkrati je kot nekak rektor svoje velike potujoče univerze vzdrževal zvezo s posameznimi skupinami v daljnih predeh, skupinami, ki so sicer delovale samostojno.

Živi bog v Belemiau (kitajski Turkestan)

postaje na doslej zanemarjenih tleh, marveč je hkrati tudi izšolal par dobrih kitajskih meteorologov, ki bodo delovali na novih samotnih postajah.

Sven Hedin je v svojem stockholmskem predavanju omenil tudi novo teorijo švedskega geologa dr. Norina o postanku Himalaje. Po njegovem naziranju še vedno delujejo v gorskem masivu Himalaje mogočne geološke sile in to gorovje še danes stalno raste. Dr. Norin je tudi ugotovil, da je reka Tarim v kitajskem Turkestanu premaknila svoj tok. Ko je Sven Hedin pred tridesetimi leti prepotoval ta kraj, je napovedal, da bo reka Tarim izpremenila smer. Tako se bo lahko sedaj zopet vzpostavila stara karavanska cesta, po kateri so nekoč prevažali blago iz Kitajske v Evropo. Sven Hedin misli, da se ta cesta lahko zopet rabi, toda ne več z velblodi, kakor prejšnja stoletja, marveč z — avtomobili.

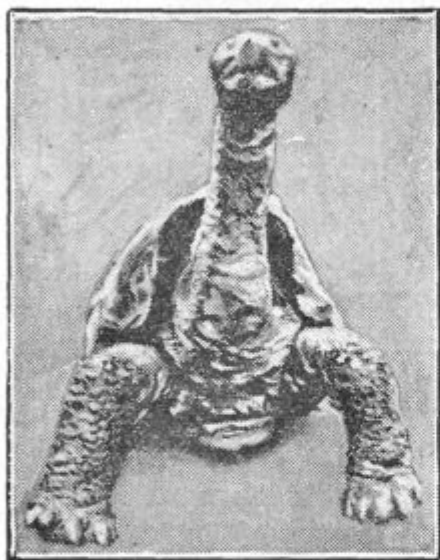
Znanstven štab Svena Hedina obstoji iz Švedov, Kitajcev in Nemcev. Za Svena Hedina je bilo važnega pomena, da je bil k temu delu pritegnil tudi kitajske učenjake in si tako pridobil zaupanje in prijateljstvo kitajskih oblasti. Brez tega se ekspedicija ne bi dala izvesti, zakaj politično ozračje je v zadnjih desetletjih zbog večnih prepиров in trenj z inozemskimi državami precej zastrupljeno. S svojo dobro taktiko je Sven Hedin sedaj dosegel, da sme svojo ekspedicijo podaljšati še za dve leti.

Doc. dr. Neresheimer:

Želve in njih usoda

Vidi se mi, da bi bilo vredno raziskati, katera izmed dveh človeških bolj ali manj simpatičnih lastnosti povzročča v živalskem svetu večja pustošenja in hujše grozote: človeška požrešnost ali človeška ničemurnost. To vprašanje bi si v prav posebni meri lahko zastavile morske želve, če bi mogle o njem razmišljati in razpravljati. Ti ogromni,

koščati, s splavom podobnimi udi opremljeni plazivci so postali predmet barbarskega ugonabljanja; kakor da bi jih ljudje hoteli spraviti s sveta, tako jih zalezujejo in preganjajo ter v svojem bedastem pohlepu niti ne mislijo, da se spričo takega postopanja res lahko zgodi, da morskih želv ne bo več. Neko vrsto morskih želv preganjajo zaradi njenega izvrstnega mesa in jajc, drugo zopet zaradi nje oklepa, ki je uporabljiv za izdelavo različnega lepoticja in praktično koristnih predmetov, n. pr. česal, tobačnic in podobnega. Znano je, da je koščati hrbtni oklop skoraj vseh vrst želv iz rogovini podobnih ploščic. Pri želvi, ki jo imenujejo kareta, leže te ploščice kakor opeka na strehi in po svoji pestri barvi — rjavi, z žoltimi plameničastimi risbami, tu in tam rdečkasti do žarnordeče barve — kakor tudi po lahkoti, s katero te oklepe predelujejo,

je material dobil zelo visoko ceno. Oklep take želve je v posebnih primerih do 80 cm dolg, vendar že kosi s 60 cm veljajo za zelo velike. Tak kos daje do 6 kg dragocenega materiala.

Morska želva je razširjena skoraj v vseh tropskih in subtropskih morjih; love jo na ameriških obalah Atlantskega in Tihega oceana, ob Rtu dobre nade, kakor tudi ob indijskih, japonskih in kitajskih morskih obrežjih. Tudi tem želvam se dogaja enako kot njih dragocenim sestram, ki predstavljajo specialitete. Love jih v času, ko se drstijo; takrat želva krene na kopno in v peščenj rupi, ki jo sama izkoplje, spravi svoja številna jajca. Nepremišljeni lovci želv po večini niti ne čakajo, da bi se razplodnja dovršila, marveč izkoristijo to res dokaj udobno priliko in nemilo padejo po ubogih živalih, ki si na kopnem ne vedo pomagati. Tako se uničijo vsako leto nešteti tisoči želv. Ljudje pa gredo v svoji nenasitnosti še dalje: izkopavajo tudi jajca, ki so mnogim sladokuscem dragocena poslastica.

Med raznimi metodami, s katerimi prebivalci obrežij toplega morja love želve (zlasti kareto in tako zvano juhino želvo), so nekatere prav originalne. Velike morske želve često leže na morski gladini in se solnčijo; vse kaže, da zaspe. Toda vzlic tej dozdevni brezbriznosti velikih oklopnjač ni nič kaj lahko, neopaženo priti v tako bližino, da jih lahko primeš ali jim vržeš okoli trupa krotovico; po večini želva že prej opazi preganjalca in se mu brž umakne s svojim divnim plavanjem ali s svojo še bolj zanimivo potapljalško večnino.

V nekaterih primorskih predelih, zlasti v vodah med Avstralijo in Novo Gvinejo, ob vzhodni afriški obali pri Zanzibaru in v zahodni Indiji, se poslužujejo za lov na želve neke ribe. Ta izredno značilna riba je velika, približno meter dolga, v tropskih morjih vdomačena vrsta prilépa (nemško Schiffshalter). Mnogo manjša, v Sredozemskem morju živeča vrsta prilépa je bila po svojih čudnih navadah znana že starim Rimljanom. Ta riba ima na zgornji strani glave velik, ohlapen, ovalen sesalni prilepek, s ka-

terim se ob vsaki priliki, ki se ji nudi, vsesa na kakšno ladjo ali kita in se daje nositi po morju. V omenjenih krajih lovci želv s trudom ulove velikega prilépa in ga pripravijo za lov na želve. Surovo, kakor je v teh krajih življenje sploh, mu prevrtajo nad repom luknjo skozi ves trup in napeljejo skozi njo močno vrv, ki jo dobro pritrdijo. Nekoliko takih-le prilépv pošljejo nato, po možnosti iz precejšnje daljave, proti spečim želvam, v

rujoč, da jim oklep znova zraste. To naziranje, ki nas spominja bedaste surovosti žabjih lovcev, kateri odrežejo žabam krake in jih potem žive vržejo proč, češ, da jim bodo znova zrastle, je v primeru želv morda vsaj malo stvarno utemeljeno. Poskusi z nekaterimi vrstami želv so pokazali, da se popravijo celo večje okvare na oklepu in da se nadomeščajo želvovinate ploščice. Potemtakem bi lahko mislili, da tudi karete dobé nov oklep, če jim prei-

Velika želva iz tropskega morja, namenjena za akvarij

katero se prilépi trdno vsesajo; zdaj ribiči ulove želve brez posebnih težkoč.

Kakorkoli nas to spominja najbolj fantastičnih dogodivščin kakšnega pustolovca z bujno domišljijo, nam vendar pripovedujejo o tem tako zanesljivo očividci, da jim moramo verjeti.

★

O užitnosti želve imajo v raznih krajih kaj različne sodbe; tu jo smatrajo za izredno slaščico, da, celo za zdravilno jed, osobito še njeno mast, drugod pa se ljudem vidi docela neužitna, vprav strupena. A tudi tam, kjer ne marajo uživati želvjega mesa, se želvam ne godi nič boljše; ondi jih lové zaradi njih oklepa, ki jim ga oderejo z žive kože in tako pobabljene in ranjene želve zopet spuste v vodo, ve-

šnjega odtrgamo. Meni pa se vidi močno dvomljivo, da bi želva lahko prebila vse grozovitosti, s katerimi jo mučijo njeni človeški zalezovalci in da bi potem še našla dovolj moči za nov oklep. Kajti želva je s svojim koščenim oklepom évrsto zraščena in le ob visoki vročini se oklep lažje loči od njenega telesa. Tudi to so ljudje spoznali, zato mnogokrat vesijo nesrečne živali nad plameneče ognjišče ter jih tako žive pražijo, dokler se vez med oklepom in ostalim trupom tolikanj ne omehča, da lahko oklep snamejo. Po vsem tem jih še vržejo v morje. Spričo življenjske trdovratnosti, ki je lastna želvam, je verjetno, da takoj ne poginejo za posledicami strahotnega postopka. Kitajci pa podobno proceduro opravljajo s kuhano vodo, ker so do-

gnali, da suha toplota nekoliko škoduje kakovosti oklepa.

★

Posebno dragocenih je 13 velikih plošč hrbtnega ščita, ki so debele 3 do 6.5 mm in ki imajo pri dobrih vrstah zares lepe okraske, medtem ko je trebušni ščit enobarvno rumen. Čistost risb, ognjevitost barv in prozornost plošč imajo mnoge odtenke, zato se z njimi v zvezi spreminjajo tudi cene. Najlepše vrste dobivamo s Sudajskih otokov; njih poglavitno skladišče je v Singapuru.

Predelava je raznolika: plošče se lahko razcepijo ali pa se pod stiskalom in z visoko temperaturo tako trdno stisnejo, da posameznih delov ne moreš ne razločiti niti ločiti. Razgret material se lahko v poljubni obliki stisne

ali vpogne in potem, ko se ohladi, tak ostane. Potemtakem se lahko s pridom uporabljajo tudi majhni ostanki oklepa.

Manjšim vrstam skušajo z jedkanjem povečati prozornost in dati boljše barve; ljudje si takisto že zdavnaj prizadevajo, da bi s cenejšim gradivom nadomestili pristno želvovino. Najbližja snov je pač rogovina, vendar pa ni niti zdaleč tako prožna in prozorna kot pristna želvovina. Tudi ponarejki s celuloidom, ki se radi pojavljajo na trgu, ne morejo prevariti večšega očesa. Žal, da je tako. Zakaj zeleti bi bilo, da bi iznajdba popolne imitacije razvrednotila pristni material in uboge želve uspešnejše od vseh drugih ukrepov zavarovala pred brezobzirnim ugonabljanjem in nizkotnim trpinčenjem.

Velika pramegla v Andromedi

Irideset milijard takšnih in podobnih solnc, kakršno je naše, sestavlja našo Rimsko cesto — eno izmed mnogih tisočev, ki jih poznamo, eno izmed milijonov, ki jih še slutimo. Najznamenitejša daljna Rimska cesta je Velika pramegla v ozvezdju Andromede.

Ta kozmična pramegla je v lepih nočeh vidna s prostim očesom. »Pramegla« imenujemo v splošnem Rimsko cesto, vsak daljni zvezdni sestav višje vrste. Da je pramegla v Andromedi posestrima naše lastne Rimske ceste in kot takšna neskočno oddaljena od nas, smo slutili že dolgo. Danes vemo celo za natančnejše podatke o nji: sestoji namreč v bistvu iz samih solnc in njena oddaljenost od nas znaša skoro milijon svetlobnih let.

»Svetlobno leto«, kakor znano, prav za prav ni leto, temveč pot, ki jo premeri svetlobni žarek z brzino 300.000 kilometrov na sekundo v času enega leta. Ta pot meri devet in pol bilijona kilometrov. Moderni zvezdoslovci merijo oddaljenost nebesnih teles komedneje s »svetlobnimi miljami«, ki so samo za »malenkost« daljše od svetlobnih let. Znašajo namreč matematično natančno deset bilijonov kilometrov.

Pramegla v Andromedi znanost ni »odkrila«, saj je vidna, kakor rečeno, že s prostim očesom, pač pa razmeroma še ni dolgo, odkar jo je znanost prvič omenila. To je storil, kolikor je znano, v desetem stoletju po našem štetju Perzijec Alfuzi v svojem seznamu zvezd. Prvič jo je opisal na podlagi opazovanja z daljnogledom bramborski dvorni astronom Simon Mayer, tudi Marius imenovan, ki mu po krivici pripisujejo, da je odkril četvorico Jupitrovih mesecev nekoliko tednov pred Galilejem. Ta opis je izšel l. 1612. in pravi, da je pramegla v Andromedi takšna, kakor da bi »gledal plamen sveče skozi roževinasto ploščo.«

Prvo dobro risbo je izvršil Trouvelot v Washingtonu l. 1874. Znamenita pa je postala naša pramegla l. 1885., ko je zažarela v njeni sredini »nova zvezda«.

Samo ob sebi je umevno, da so zvezdoslovci na tem daljnem svetovju preizkusili vse astrofizikalne načine, ki so jih odkrili v teku časa, saj so, kakor omenjeno, že dolgo slutili, da gre za duplikat naše Rimske ceste. Nekakšen zaključek teh opazovanj oziroma, če hočete, nekakšen začetek podrobnejšega opazovanja tvori skoraj dvajsetletno delo velike kalifornijske zvezdar-

ne na Mountu Wilsonu, kjer se je med drugimi v letih 1923.—1928. zlasti slovit astronom Ervin Hubble, predsednik Mednarodne komisije za pramegle, posvetil zelo natančno tem opazovanjem.

Pramegla v Andromedi je spiralne oblike in ima svetlo jedro. Kakor se učenjaki trudijo, da bi v naši lastni Rimski cesti našli obliko rotacijskega elipsoida, katerega sredino zavzema nekako naš solčni sistem, tako meni Hubble, da je pramegla v Andromedi podobna ploščati leči s premerom kakšnih 40.000 svetlobnih let. Debelina »gornjega« in »spodnjega« stožca na tej krožnici bi znašala po 2000 svetlobnih milj (naša Rimska cesta meri v tej osi n. pr. 30.000 svetlobnih milj).

To spiralno svetovje je od nas oddaljeno, kakor smo že povedali, okroglo 900.000 svetlobnih let ali 850.000 svetlobnih milj. Oddaljenost so izmerili po tako zvani metodi kefeidov, to je posebnih zvezd, ki periodično spreminjajo svojo svetlobo. Po periodi njih svetlobnega spreminjanja se da neposredno ugotoviti »absolutna svetlost« teh daljnih kefeidov, nato se ugotovi »navidezna svetlost«, s katero ostavljajo svojo sled na fotografski plošči in po zakonu, da mora biti oddaljenost svetlobnega vira tem večja, čim manjša je »navidezna svetlost«, se da z računom ugotoviti prava oddaljenost. Hubble je uporabil nič manj nego štiri-deset kefeidnih zvezd za ugotovitev oddaljenosti pramegle v Andromedi, poleg tega je izpopolnil svoje ugotovitve z opazovanjem preko osemdeset tako zvanih »novih zvezd«, ogromnih solnc, ki se nenadoma prikazujejo na nebesnem svodu.

Laika bo bolj nego številke in računi zanimalo morda vprašanje, da-li živijo na zvezdah Andromedine pramegle istotakšna bitja kakor na naši zemlji. To vprašanje zavisi od tega, da-li pripisujemo tistemu daljnemu svetovju v primeri z našim svetovjem večjo ali manjšo starost. In vse kaže, da je pramegla v Andromedi veliko mlajša od naše Rimske ceste. K temu še eno pripombo: Neki londonski astrofizik je dejal, da je življenje na kakšni zvezdi znak ostarelosti te zvezde, kajti življenje v našem smislu je mogoče samo na dovolj shlajenih površinah in ne na površinah, ki so vroče po več tisoč stopinj Celzija. Po dosedanjih opazovanjih pa se vidi, da svetovi v pramegli An-

dromede še niso toliko ostareli, da bi omogočali našemu podobno organsko življenje.

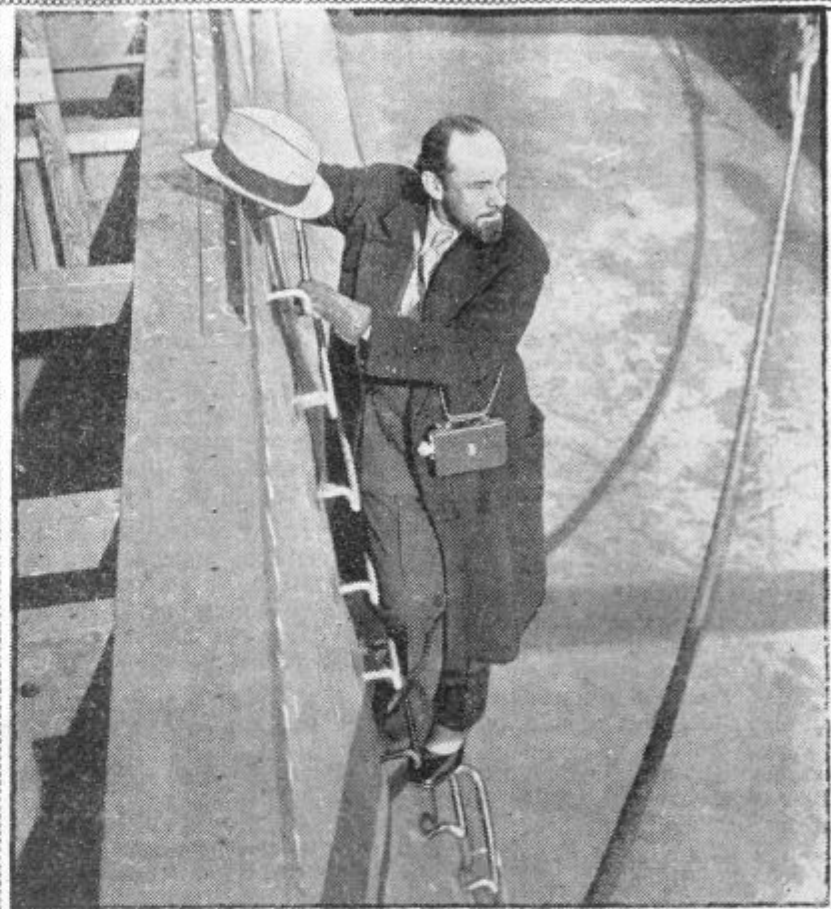
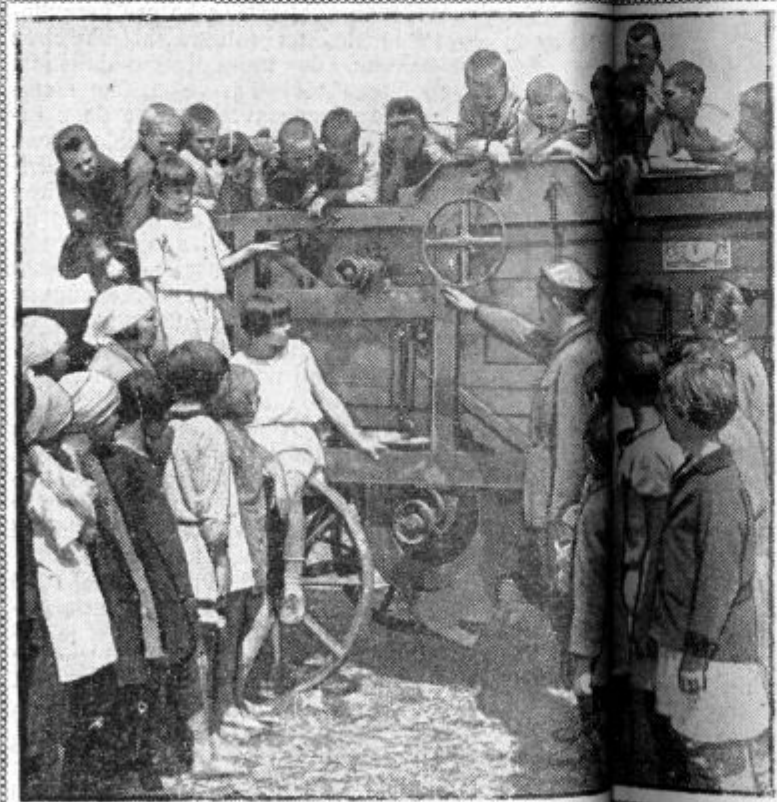
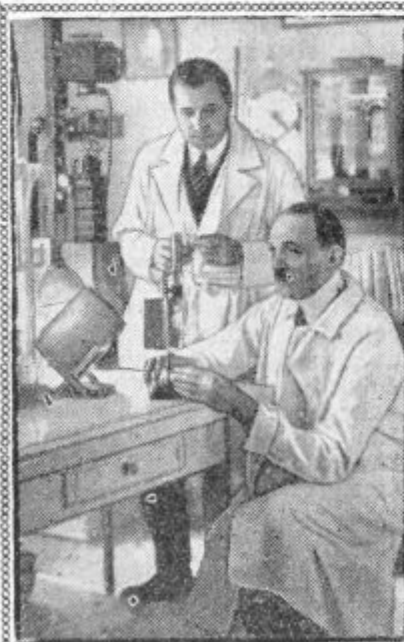
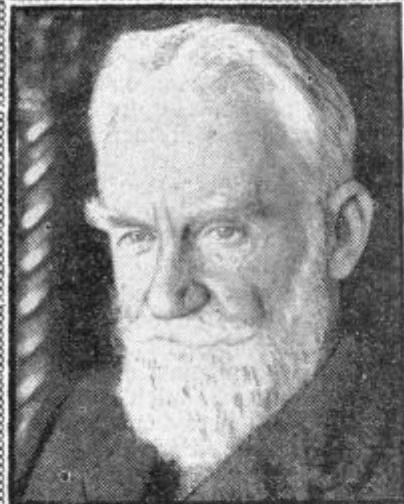
Kako naj si s svojimi možgani podrobno predstavljamo nezaslišane daljave in velikosti, ki tvorijo merila v vesoljni prostornini? »Svetlobna leta« in bilijoni kilometrov nam ne povedo ničesar, lažje si pomagamo po nekem drugem, dasi grotesknem receptu, namreč s pomanjševanjem nebeških dimenzij na naša zemeljska razmerja. Po tej metodi naj bo n. pr. dolžina svetlobne milje enaka 10 m in tedaj bi znašala velikost našega osolnčja do Transneptuna toliko, kolikor velikost desetice, naša Rimska cesta bi bila velika kakor krog, ki bi 'ga zarisali okoli Ljubljane s polumerom do Varaždina, polumer pramegle v Andromedi bi segal od Ljubljane do Banjaluke, a naša oddaljenost do te pramegle bi znašala toliko, kolikor oddaljenost Kube onkraj morja od Ljubljane.

To bi bil nazoren primer za ogromne razsežnosti v svetovnem prostoru in med posameznimi svetovnimi sistemi. Takšnih svetovnih sistemov je v vesoljstvu še nešteto in mnogi med njimi se gibljejo v oddaljenosti sto milijonov svetlobnih let in še čez. V ti-sočkrat večji oddaljenosti preneha po Einsteinovi formuli vesoljnost in navidezno vsaka možnost izkustvenega pojmovanja. In vendar se javljajo čudni znaki, ki nam napovedujejo, da bo človeštvo vendarle tudi s svojim razumom objelo najskrivnostnejše probleme vesoljnosti in večnosti. Najbolj daljna opazovanja svetovja se odmičejo zemlji s tem večjo brzino, čim bolj so oddaljena. To bi pomenilo, da se vračamo k staremu naziranju, da je naša zemlja središče vse vesoljnosti. A to naziranje se današnjim pojmovanjem vendarle upira in resnica bo vsekakor ta, da bo treba prostornino vesoljnosti pojmovati čisto drugače, nego smo bili navajeni doslej. Zanimivo je to, da bodo skušali v zvezdarni na Mountu Wilsonu z novim teleskopom, ki bo meril 5 m v premeru, rešiti v prvi vrsti uganke o pravilnem pojmovanju vesoljne prostornine.

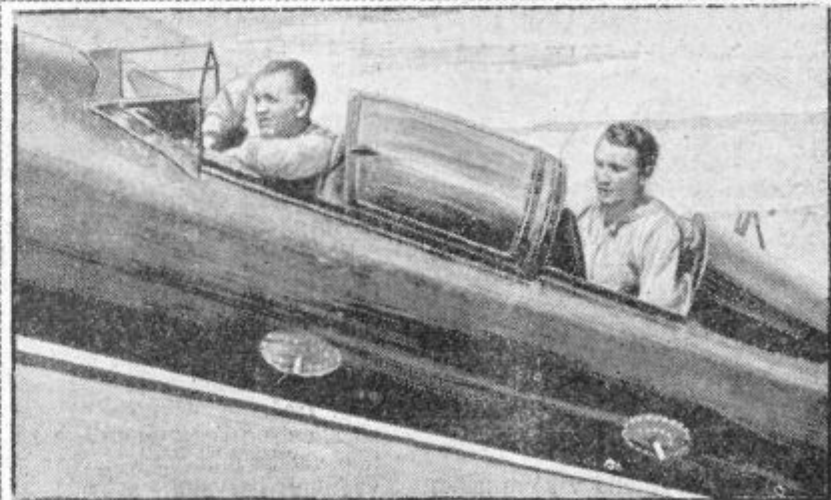

SLIKE IZ ŽIVLJENJA IN SVETA

Zgoraj levo: Ameriški zunanji minister Stimson se v Evropi pogaja za Hoovrov načrt. — Zraven Bernard Shaw bo 26. julija star 75 let. — V sredini: Rut Nichols, ki se je ponesrečila z letalom, na bolniški postelji. — Spodaj na levi: Slika nam kaže učenjaka v laboratoriju v Nici. — Spodaj v sredi: Sovjetska Rusija uvaja šolske otroke v razne s poljedelskimi

Zgoraj: Sir Hubert Wilkins na lestvi popravljenega »Nautilus« v Plymouthu. — Spodaj: Madžarska letalca Endresz in Magyar sta preletela Atlantik v 13 urah in pol in potokla letalski rekord v vztrajnostnem poletu in povprečni brzini

Mihajl Zoščenko

O čem je pel slavec...

(Vesela zgodba)

(Nadaljevanje)

Vzljubila sta drug drugega strastno in sanjavo. Brez solz in drgeta se nista mogla videti. In kadar sta se srečala, sta vsakokrat občutila nov in nov dotok prekipevajoče radosti.

Bilinkin je večkrat zrl nase s precejšnjim strahom in zavzet premišljeval o tem, kako bi on, ki je bil dvakrat na vseh frontah in ki si je z največjo težavo priboril pravico do življenja, zdaj z lahkoto oddal to življenje za eno samo malenkostno muho tako srčkane gospodične.

In če je v spominu prešteval ženske, ki so v njegovem življenju šle mimo njega, in prištel zraven še dijakonico, s katero je imel svojevrsten roman, tedaj je bil Bilinkin, o čemer je avtor popolnoma preverjen, trden v sodbi, da je šele zdaj, v ena in tridesetem letu, spoznal resnično ljubezen in pravi izvor svojih čuvstev.

Ali so vplivali na Bilinkina njegovi življenjski sokovi, ali je človek sploh razpoložen in nagnjen k abstraktnim romantičnim čuvstvom, to ostani za zdaj še tajna prirode.

Naj bo tako ali drugače, Bilinkin je videl, da je zdaj drug človek, kakor je bil prej, da se je v njem kri v svojem sestavu izpremenila in da je vse življenje neznatno pred tako nenavadno silo ljubezni

In ta Bilinkin, ki je bilo v njem nekaj cinika, ta v življenju prekaljeni človek,

ki so ga granate oglušile in ki je večkrat gledal smrti v oči, ta mračni Bilinkin se je spravil celo na pesnikovanje in napisal deset različnih pesmi in eno balado.

Avtor njegovih pesmi ne pozna. Ie z eno, pod naslovom: »K njej in k tej...«, ki jo je poslal Bilinkin »Diktaturi Dela« in ki jo uredništvo kot neustrezajočo socialistični dobi ni sprejelo, se je avtor seznanil, za kar se mora zahvaliti ljubeznivosti tehničnega tajnika Ivana Abramoviča Kranca.

Avtor ima o verzih in ljubezenski poeziji posebno mnenje. Zato ne bo utrujal čitateljev in stavcev s celo, razmeroma dolgo pesmijo. Pažnji snubcev posveča le par poslednjih, najlepše zvenečih verzov:

Kot geslo srca svojega
ljubezen sem progres nazval
in lik obraza tvojega
sem v sanjah večkrat že zaznal.

Ah, Liza, jaz sem zgorel
ko v ognju pepel
temu sličnega poznanstva...

S stališča formalne metode bi kdo mislil, da je s temi verzi vse v redu. V splošnem pa ti razmeroma precej ušivi verzi zares niso skladni s časom in mu ne ustrezajo.

Pozneje se Bilinkin ni več kratkočasil s poezijo in ni stopil na težko pot poeta. Bilinkin, ki je bil vselej nekoliko nagnjen k amerikanizmu, je kmalu zavrgel svoje literarne uspehe, brez obžalovanja zakopal talent v zemljo in pričel živeti kakor prej, ne da bi na papir projektiral svoje brezumne ideje.

Kadar sta se zdaj Bilinkin in Lizočka spet zvečer sestala, sta zmerom odšla z doma in do noči blodila po praznih ulicah in drevoredih. Včasih sta se spustila k reki, sedla nad peščen breg in v globoki, nemi radosti gledala za hitrimi rečnimi valovi Kozjavke. Včasih pa sta drug drugega prišla za roko in tiho vzdihovala, vzradoščena nad nenavadnimi barvami prirode ali lahkim zračnim oblakom, ki je bežal po nebu.

Vse to jima je bilo novo, očarljivo in, kar je glavno, zdelo se jima je, da vidita vse prvič.

Včasih sta zaljubljenca odšla v gozd za mestom. Tam sta se prijela za prste, podzavestno hodila okrog, se ustavila pred kako smreko ali jelko, jo začudeno ogledovala, ter se iskreno divila čudoviti in smeli igri narave, ki je spravila izpod zemlje človeku tako potrebno drevo.

In ob takih prilikah je Vasilij Bilinkin, ves zavzet nad neobičajnostjo življenja na zemlji in nad njegovimi divnimi zakoni, padel od preobilice čuvstev pred gospodično na kolena in poljubljaj zemljo okrog njenih nog.

Nad njima luna, povsod okrog tajinstvena noč, trava, kresnice poletavajo, molčeči les, žabe in hrošči. Povsod v ozračju taka sladkost in mir. Povsod ta radost prostega življenja, ki se mu avtor še noče končno javno odpovedati in se zato pod nobenim pogojem ne more prištevati med nepotrebne osebnosti na pozornici vzhajajočega življenja. Avtor, kakor vsako drugo človeče, sodi, da ima pravico kakorkoli preživeti svoje dni do konca, ne glede na medklice strogih in nepotrpežljivih kritikov.

Tako sta imela torej Bilinkin in Lizočka najrajši te svoje izprehode iz mesta.

Na enem izmed takih prelestnih izprehodov, najbrž v hladni noči, se je neprevidni Bilinkin prehladil in obležal. Zbolel je, bilo je nekaj angini podobnega.

Že proti večeru je Bilinkin začutil lahko mrzlico in žgočo bolečino v grlu.

Pred nočjo mu je pričela otekati glava.

S tihim plačem je Liza prihajala v sobo in z razpletenimi lasmi, v mehkih copatah, skakala od postelje k mizi, ne vedoč, kaj naj napravi in kako naj bolniku olajša usodo.

Tudi mamica Rundukova je parkrat na dan pridrsala v sobo in izpraševala, če bolnik ne želi morda jagodne omake, kakor da bi bila ta nenadomestljiva za vse nalezljive bolezni.

Ko je Bilinkinovo lice čez dva dni tako oteklo, da ga ni bilo več moči spoznati, je Lizočka tekla po zdravnika.

Zdravnik je bolnika preiskal in mu predpisal neka zdravila, potem pa odšel in v duši najbrž preklinjal, ker so ga zavoljo take malenkosti motili.

Lizočka Rundukova je stekla za njim, ga na ulici dohitela, lomila roke in ga pričela jecljaje izpraševati: Kako je? Kaj? Ali je še upanje? Zdravnik da naj ve, da smrti tega človeka ne bo prebolela.

Tedaj je zdravnik, v svojem poklicu navajen takih prizorov, ravnodušno odvrnil, da je angina, samo angina in nič hujšega, in da zaradi tega, na žalost, ni treba umreti.

Nekoliko nezadovoljna s to brezpomembno opasnostjo se je Lizočka žalostna vrnila domov, pričela požrtvovalno skrbeti za bolnika in pri tem ni štedila niti svojih slabih sil, niti zdravja, da, celo tega se ni bala, da bi angino nalezla.

Bilinkin se prve dni ni upal vzdigniti z blazin, otipaval je svoje oteklo grlo in strahoma izpraševal, če ga Lizočka Rundukova po tej bolezni ne bo zapustila, ko ga je videla v tako odvrtnem in zoprnem položaju.

Gospodična ga je prosila, naj se ne vznemirja in dejala, da je v njenih očeh postal še vse bolj možat, kakor je bil prej.

Bilinkin se je tiho in hvaležno smejal, rekoč, da je ta bolezen, kakor ni moči bolje, preizkusila silo njune ljubezni.
(Dalje)

Spor za Grenland

Dretekle dni so listi prinesli vest, da namerava Norveška anektirati del severno-vzhodne obale Grenlanda ter da je v to že pooblastila kitolovca Harolda Devolda, da v njenem imenu zasede grenlandsko obrežje med zalivoma Carlstegbay in Beselbay. Ta vest je prišla svetu dokaj iznenada, ker doslej je veljal ves Grenland kot danska posest in kodanjska vlada je še leta 1925. razdelila vso ogromno deželo na tri upravne inšpektorate, da tako onemogoči vsako poseganje kake tuje države po tem daljnem obrežju.

Svet je postal za kolonijalne in pomorske države premajhen. Vsa znana in

brez diplomatskih spopadov. Nedavno je v Bergenu zborovala norveška kmetska stranka, ki je sprejela resolucijo, naj vlada končno vendarle ukrene kaj za pripojitev vzhodnega dela grenlandske obale k Norveški.

Vlada je seveda oklevala, v tem pa so nekateri nestrpneži naročili norveškim lovcem, naj v tem delu razvijejo norveško zastavo ter proglašajo zaliva Lessel in Carlsteg za norveški naselbin' Lovca Devold, ki trdi, da ima pooblastilo norveške vlade za svoj čin, je razvil norveško zastavo in s tem načel spor za posest obale med Dansko in Norveško. Norveška vlada je vedno stala na stališču, da

Pokrajina na Grenlandu poleti: sotori na ozelenelih pašnikih

do nedavna neznana kopnina je že razdeljena med pomorske narode in komaj se še nudi prilika za ekspanzijo v mrzlih arktičnih krajih. Norvežani, ki so znani polarni lovci na kite in drugo divjačino tečajnih predelov zemlje, so šele pred dobrim pol letom začeli osporavati izključno posestno pravico Danske nad Grenlandom. Po ostavki norveškega kabineta Mowincklovega je vlado prevzel voditelj kmetske stranke Kolstad, ki je kot opozicionalec trdovratno zahteval, naj vlada nemudoma anektira vzhodno obrežje Grenlanda. Prišedši na vlado pa je spoznal, da bi s takim nepremišljenim činom izzval cel niz mednarodnih pravnih vprašanj, ki gotovo ne bi potekla

je ta del obale brez gospodarja, zato je sedaj težko dati odstraniti norveško zastavo, dasi imenovanega lovca baje ni bila pooblastila za ta čin.

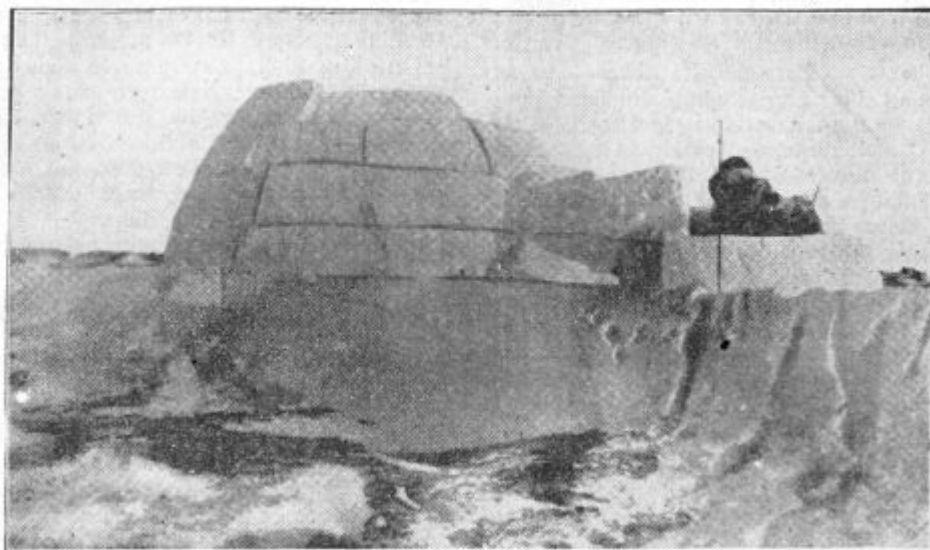
Med obema strankama se bo sedaj brez dvoma razvil spor za pravno posest ozemlja in poseči bo moralo vmes mednarodno sodišče, ako se Norveška in Danska ne bosta sporazumeli ter sami določili razsodišče. Ta spor bo gotovo zelo zanimiv, kajti spisi o njem bodo vsebovali podrobno zgodovino odkritja Grenlanda, da se tako dokaže, kdo ima prvenstveno pravo tudi nad spornim delom obrežja.

Kolikor je sedaj znano, je neznanu zemljo prvi odkril Islandec Gunnbjörn

1. 900. in ji dal tudi današnje ime. Čudno je, da je dežela dobila ima »Zelena dežela«, kajti po naših predstavah je to zemlja večnega ledu, snega in mraza. Taka je tudi večji del leta. Poleti pa se

Eskimov bo po vsej priliki le kakih 1000 duš.

Prvo belo naselbino je osnoval na Grenlandu Normanec Erik Rdeči l. 984., ki je pa silno trpela zavoljo vednih na-

Pokrajina na Grenlandu pozimi: hiše iz lednih plošč

dva tri mesece otajajo tundre in pokrajina ozeleni v bajni krasoti. Prav zaradi tega pa je mogoče, da na njej žive cele črede moškatne govedi in severnega jelena. Od drevja raste na grenlandski kopnini le breza, jelša, vrba in macesen, pa še to le v južnih legah. Severneje uspeva samo še pritlikavo grmičje, še dalje pa razni mahovi in lišaji.

Vkljub siromašnemu rastlinstvu pa je živalstvo Grenlanda dokaj raznoliko. Razen že omenjenega moškatnega goveda in severnega jelena, žive na celini dragoceni kožuharji: polarni zajci, polarna lisica, beli medved, razne kunje vrste, leming ter številne družine roparskih ptic, jastrebov, sokolov in sov. Ob obrežju živita mrož in tjulenj, vodovje pa je polno največjega sesalca-ribaka, kita.

Dežela je večji del leta pokrita s snegom in ledniki iz notranjosti ter z višavja, ki mestoma doseže do 3000 m, proderejo do obale, zato je prebivalstvo zelo maloštevilno. Na ploščino 1,800.000 štirijaških km odpade vsega — po štetju iz l. 1923. — le 14.500 prebivalcev. Belih Dancev je komaj par sto, ostali pa so Eskimi. Slednji žive v 220 naselbinah in se bavijo z lovom na kožuharje in z ribištvom. Zaradi nekdanjih vikinških, normandskih in danskih naseljevanj so ti Eskimi močno pomešani z belci, čistih

padov divjih domačinov in je slednjiš propadla zaradi popolnoma prekinjenega dotoka belega naseljevanja. Prvotni na-

* * * Pot, ki jo je nameravala Wegenerjeva ekspedicija opraviti l. 1930/31.

— Pot, ki jo je dejansko prehodila

selniki so se izrodili, se pomešali z Eskimi, naposled pa so ti razrušili in uničili zadnje ostanke Erikove naselbine. Nove naselbine je osnovala nato Norveška leta 1261. na južnovzhodni obali. Doletela pa jih je ista usoda in l. 1400. že ni bilo sledu več o drugem belem naseljevanju.

Tretja — čisto danska doba — pa se začne l. 1721., ko je misijonar Hans Egede ustanovil naselbino Godthaab, ki je še danes upravno središče in nekakšno glavno mesto dežele. Severna polovica vzhodne obale pa je bila odkrita šele v 19. veku. Prvenstvo v posesti dežele gre po dosedanjih ugotovitvah Danskim, ker je nje oblast obdržala kontinuiteto skozi stoletja in tudi skrbela za naselbine v vsakem oziru. Pred to dobo pa je prvenstvo sporno, ker so Vikinzi že davno poznali in pokazali to oddaljeno deželo, imenovani morjeplovci pa niso bili izključno Danci in Norvežani, marveč tudi Švedi, Finci in Rusi z daljnega severa. Da je bila tudi Rusom, Novgorodcem in Pskovcem znana ta zemlja, priča stari ruski izraz »Grumanti«, ki je etimološko izveden iz besede Grenland in je kasneje pomenil le bližnje otočje Spitzbergov.

Čitatelj se gotovo vpraša, kaj neki se Norvežani in Danci prepirajo za to redko naseljeno deželo, kjer vrhu vsega vlada samo po dva meseca tako podnebje, da

omogoča vsaj nekoliko življenja. Grenland je posebno zadnje čase dobil večji pomen, ko se je razvilo letalstvo, ki bo v gospodarskem in prometnem oziru odprlo tudi razne še ne slutene možnosti. Razen tega so raziskovalci odkrili na Grenlandu bogata ležišča premoga, bakra in kriolita. Slednje rudnine že sedaj izvažajo z Grenlanda letno po 10.000 ton. Uporablja se kot važna surovina pri izdelovanju sode in pri steklarstvu. Še dragocenejši bi bil seveda baker, nič manj pa ni zaželen premog, kajti premogokopi na Spitzbergih so dokazali, da se dajo izkoriščati z uspehom vkljub neugodnemu podnebjju in visoki severni legi.

Zadnja leta je orjaški polarni otok privabljal vse česče razne učene odprave in nedavno smo čitali o smrtni nesreči graškega prof. Wegenerja, ki ga je doletela smrt na hladnih planjavah v notranjosti Grenlanda. Imenovani je že v l. 1906. do 1908. preiskal severnovzhodno obrežje, l. 1913. pa je v družbi Kocha prekoračil otok na njegovi največji širini. Danska vlada je letos pripravila novo Kochovo odpravo, ki bi naj ostala na otoku: vzdržema tri leta ter naj bi osobito preiskala geološke prilike na grenlandski kopnini. Ta odprava je dala Norveški povod, da je na tako nenavaden način načela vprašanje pripadnosti severnovzhodne obale.

RAZVOJ LETALSTVA

Tako je pripravil prvi prosti balon gledalcem in zrakoplovcema obilo razburjenja. Mnogi pariških prebivalcev je z daljnogledi opazovalo de Rozierjevo in d' Arlandesovo borbo s plamnim Zrakoplovca sta bila komaj-ukrotila ogenj, ko je jel balon naglo padati proti streham hiš. Nesreča se rešila s tem, da sta vrgla na ogenj še nekaj slame, kar je povzročilo, da se je balon vzdignil.

Električni tok v človeškem telesu

Zadnja leta, ko se je radio tako naglo razširil po vsem svetu, se je večkrat premotralo vprašanje: kakšni utegnejo biti učinki električnih valov močnih radiopostaj na okolico? Posebno pereče je bilo vprašanje, ali morda močni elektromagnetni valovi ne vplivajo kvarno na človeški organizem? Vsi dosedanja poskusi in izkušnje so to bojazen dokončno ovrgli.

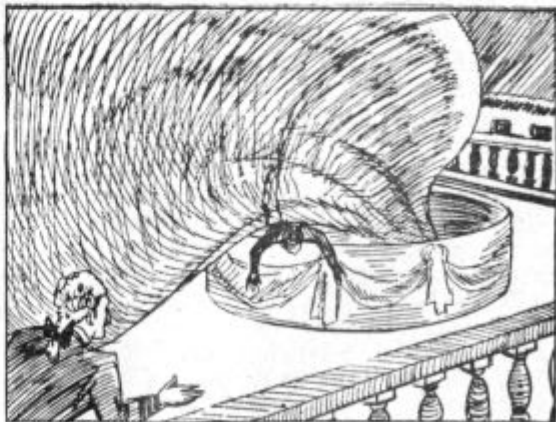
Nevarni, toda še vedno ne docela razjasnjeni pa so učinki normalnih, tehničnih električnih tokov na človeško telo. Dandanašnji, ko elektrika čedalje hitreje prodira v vse panoge vsakdanjega življenja, je raziskovanje teh učinkov še prav posebno aktualno.

Pri vseh znanstvenih poskusih, s katerimi so se skušali razjasniti pri tem nastopajoči pojavi, se je najprvo vsililo vprašanje: kakšen odpor stavi človeško telo prehodu električnega toka? Fizikalno je določen električni odpor kot zmnožek električnega toka in napeto-

sti ter se zaradi tega najlaglje dožene z merjenjem. V praksi pa se dá seveda eksperimentirati samo z malimi napetostmi do nekako 30 voltov, ker utegnejo biti večje napetosti nevarne živemu organizmu.

Da se izognejo tej nerodnosti in vsaj delno ustvarijo slične prilike, kakor so bile ob dotiku z električnim tokom, so v zadnjem času večkrat delali poskuse tudi na svežih mrtvih truplih. Pri tem se je pokazalo, da je električni odpor v veliki meri odvisen od življenjske stopnje organizma in da nekaj časa po odmrtnosti pojenja. Nadalje je odvisen od tega, v kakem stanju je površina kože, ki se v kratkem času lahko prav izdatno spremeni. Zelo veliko vlogo igrajo slednjič tudi množina maščobe, temperatura in znoj, ki se drži na koži. Povečanje števila nesreč zaradi električnega toka, ki se opaža vsako poletje, gre nedvomno na račun močnejšega znojenja. Popolnoma nepregledne pa postanejo prilike, če kdo pri nesreči odnese opeklino. V teh primerih so raziskovalci

V SLIKI IN BESEDI

Ko sta se nazadnje spustila, je balon še nekaj milj daleč držal ob tleh in se nazadnje ustavil na Butte aux Cailles (»Prepeličjem griču«). Markiz d'Arlandes je začutil, da mu obod balona pritiska na glavo, in skočil iz njega.

De Rozier ni bil tako srečen. Sesedajoča se platnena žoga se je obesila na stran in zajela nesrečnega zrakoplovca v svoje težke gube. Videti je bilo, da ga bo zadušila, če se hitro kaj ne godi. Na vse kriplje je delal, da bi se oprotil.

navezani zgolj na statistične podatke. Iz vseh dosedanjih opazovanj se dá sklepati, da se človeško telo ravna nasproti električnemu toku kakor večja množina vsakovrstnih raztopin pri različni koncentraciji, ki so s staničnimi mrenicami ločene druga od druge. Nasprotno električnim provodnikom prvega razreda, ki po prehodu toka ne kažejo nikakih sprememb, spada človeško telo med provodnike drugega razreda, ki jih imenujemo elektrolite. Ti se pod električnim tokom razkrajajo, kar je tudi popolnoma v skladu z njih naravo. V elektrolitih se namreč nahajajo s pozitivno in negativno elektriko nabitih delci: tako zvani ioni, ki se po zakonu električne privlačnosti gibljejo proti pozitivni, odnosno negativni elektrodi, kadar je na njih nekaka električna napetost. Jasno je tedaj, da se pri dotiku električnih provodnikov izvrše zelo velike spremembe, ki pri zadostni jakosti toka lahko popolnoma uničijo staničevje.

Najnevarnejše pri vseh električnih nezgodah pa je tako zvano utripanje srčnih prekatov, ki nastopi vselej, kadar se nahaja srce v območju električnega toka. Zaradi neenakomernega trzanja v srčnem mišičevju namreč preneha regulatorni učinek tega organa. To trzanje, ki je odvisno od neke čisto določene jakosti električnega toka — tehnični izmenični tok deluje prav tako, kakor enakomerni nekako štirikratne jakosti — tudi po odklopljenju toka ne preneha, dokler ne zastane srce: Velike važnosti je pri tem tudi velikost električne napetosti, kar so zlasti pokazale usmrtitve z električnim stolom.

Pri tem se je namreč izkazalo, da napetosti 1500 do 2000 voltov ne učinkujejo vselej smrtno, marveč, da preneha srce le začasno utripati. Zaradi tega se zdaj vklopi pri justifikacijah visoka napetost samo do nezavesti, potlej pa se zmanjša na nekako 400 voltov. Neka statistika kaže, da se je pri nesrečah zaradi napetosti preko 650 voltov posrečilo oživiti 12 odstotkov, pri običajnih nizkih napetostih pa tudi ne več kot 39 odstotkov ponesrečencev. Pri jakih tokih najrajši zastane dihanje, pri čemer pa srce samo toliko časa ne deluje, dokler je telo pod napetostjo. Takojšnje umetno dihanje v tem primeru dostikrat pomaga.

Bistveno drugačni pa so učinki visokofrekvenčnih izmeničnih tokov, ki na-

pravijo od 10 tisoč do nekaj milijonov nihajev na sekundo. Ti toki ne vplivajo na motorična središča, čeprav strujijo z veliko jakostjo skozi organizem. Omejneno trzanje po srčnih mišicah vedno izostane. Kvečjemu se lahko zgodi, da nekoliko ožgo kožo po vrhu. Nasprotno pa se zaradi njih zelo poveča notranja telesna toplota, kar se dá s pridom izkoristiti v zdravilne namene. Razvita toplota utegne biti tako velika, da umori nekatere manjše živali. Od tod izvirajo tudi fabule o smrtnih žarkih. Glede na zdravilne učinke so posebno izraziti tako zvani ultra-kratki valovi, to so izmenični toki, ki napravijo nekako 100 milijonov nihajev na sekundo, in ki se že precej uporabljajo v moderni medicini.

Kakor vidimo, so učinki električnih tokov na človeško telo jako zapletene narave in posebno nepregledni še zaradi tega, ker so v fizikalno-kemičnem pogledu v najtesnejši zvezi s kompliciranim ustrojem organizma.

Najtežja družina na svetu

Najtežji človek na svetu je bil doslej Anglež Daniel Lambert, ki je l. 1809, tehtal 658 funtov. Umril je s 40. letom. Njegov telovnik, ki se hrani še sedaj v nekem britskem muzeju, je 180 cm širok, skoro trikrat toliko kot povprečni oprsni. Američan, ki je v naši dobi veljal za najdebelejšega človeka, E. F. Tittmann iz Philadelphije, je umrl predlanskim v svojem 39. letu. Tik pred smrtjo je potegnil 580 funtov, v zdravih dneh pa 630. Debeluhinje žive menda dalje kot debeluh. Pred tremi leti je v Gadesburgu (Illinois) preminila Maud Weiss, ki so jo dolgo šteli za najbolj rejeno Američanko. Tehtala je 510 funtov, po bolezni pa je shujšala na 270. Bela žena jo je vzela v njenem 48. letu. Družina Waites v Cincinnati je danes baje najtolstejša: oče tehta 552 funtov ka-li, mati 560 in najstariji sin 575.

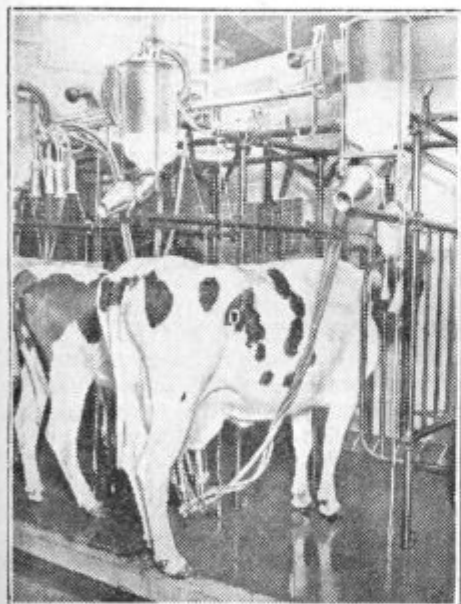
Najvišja knjižnica v Evropi

Mestna knjižnica v Hannovru, ki obsega 140.000 zvezkov, je dobila te dni stolpasto hišo na 10 nadstropij. Ker je bilo le majhno stavbišče — 16,5×14,5 m podlage — na razpolago, so potrebne prostore dobili v smeri navzgor. Nova jeklena stavba je v okras mestu in premore vse pridobitve novih časov, vzdiznico za knjige, vzpenjačo za osebe, motovzno pošto za naročila knjig in »paternoster« za knjige. Pri vsem tem je še ostalo prostora za razširitev knjižnice, ki bo mogla sprejeti še okoli 90.000 snopičev.

Krave na vrtiljaku

Višek mehanizacije v mlekarstvu

Zlati časi presrčnih odnošajev med kravjo dekle in Lisko. Dimko, Rjavko ter drugimi kravicami v hlevu bodo za vedno minili. Pri nas sicer ne še tako kmalu, pač pa na velikih farmah drugje po svetu, kjer se tudi poljedelstvo vedno bolj industrializira. V modernih centraliziranih in mehaniziranih mlekarških obratih pomeni krava le še »biokemični aparat«, ki mora pretvarjati snovi majhne hranilne vrednosti, kakor: seno, otrobe in krompirjeve olupke v žlahtno in redilno mleko, sirovo maslo,

Krave v rotolaktorju

sir itd. Višek mehanizacije so sedaj dosegla moderna mlekarska podjetja v tako zvanih rotolaktorjih, nekakšnih vrtečih se okretnicah, na katerih se lahko v prav kratkem času pomolže veliko število krav in sicer popolnoma mehanično.

Osnovna misel rotolaktorjev je, da se popolnoma izloči kontakt, med mlekom in človeško roko, kar dosežejo tako, da ne pride molžna priprava h kravi, marveč krava k molžnemu stroju.

Rotolaktor je v principu okrogla ploščad s premerom 20 metrov. Na robu ploščadi je koncentrično napravljen 2

in pol metra širok podij, ki je enakomerno predeljen na 50 staj za posamezne živali, ki pridejo na molžo. Molžni stroj sam je nameščen v osrednjem prostoru, do katerega vodijo iz hlevov pokriti hodniki.

Naprava deluje na naslednji način: Zunanji obroč rotolaktorja se počasi suče v smislu urnega kazalca z brzino 4 in pol metra na minuto. Krave prihajajo druga lepo v vrsti za drugo po hodnikih iz hlevov in vstopajo na obroč, dokler niso vse staje polne. Z glavami so obrnjene k ploščadi. Mehanično se jim spuste na vratove nekakšni jarmi, ki jim na lahno pritisnejo glave nekoliko k tlom. Ko stoji poslednja krava na okretnici, je prva že gotova in lahko zapusti stajo, ki je takoj pripravljena za naslednjo. Tako se lahko molže v neprekinjenem krogotoku. Cela reč poteka prav kakor v modernih tovarnah, kjer se izdelujejo avtomobili na transportnem traku.

V stajah se kravam ne godi slabo. Najprvo so deležne osvežujoče prhe. In ker se molža opravlja trikrat na dan, se krave seve tudi trikrat umijejo. Po kopeli obrišejo kravi vime s sterilizirano brisačo, ki mora biti za vsako žival sveža. Nikoli ne brišejo dvakrat z isto brisačo. Vsa molža traja dobrih dvajset minut, od česar gredo skoro tri minute samo na kopel. Krave se kar radi navadijo mehnični molži in ne delajo nobenih ovir ali zakasnitev.

Po prhi in umivanju se živali posuše s prho topllega zraka, nakar jih za poskušnjo pomolžejo na roko in jim nato nataknejo električne molžnike, ki popolnoma avtomatično sesajo mleko. Čim se je rotolaktor popolnoma zasukal, je molža opravljena. Strežniki snamejo kravam sesalce, jarmi avtomatično odnehajo in krava lahko odide v svoj hlev. Njeno mesto takoj zasede druga. Tako lahko pomolžejo vsako uro 240 krav in sicer na idealno higijenični način, ki ne štedi samo ljudi, marveč v enaki meri tudi živali. Ves sistem je vrhu tega tako prirejen, da se živali na poti k molžnemu stroju in nazaj tudi zadosti sprehodijo.

Od molžnega stroja teče mleko v neprodušno zaprte steklene posode, iz katerih se jemlje za površne analize. Od

toč pride v posebne kadičke, kjer ga avtomatično stehnjajo, potem pa odteče po skrbno steriliziranih ceveh v sosednji oddelek, kjer se polnijo steklenice. Polnjenje in zapiranje steklenic se tudi opravlja popolnoma avtomatično. Od vimena pa do steklenice mleko sploh ne prihaja v dotik z zrakom, tako da je izključeno vsakršno onečiščenje. Po vsaki molži se rotolaktor z vsemi pripravami vred avtomatično izpere in razkuži. V vse prostore se dovaja le očiščen zrak primerne temperature in vlažnosti.

Krave so pod stalnim zdravniškim nadzorstvom in posebno vimena se pred vsako molžo posebej preiščejo.

Za konsumente mleka, ki jim prav radi dovoljujejo ogled mehanične molže, je zgrajena na osrednji ploščadi visoka galerija, s katere se da lepo zasledovati ves potek. Galerija pa je neprodušno zaprta s steklom, da se obvaruje

živina pred bolezenskimi kalmi, ki bi jih utegnili zanesti obiskovalci.

K modernemu mlekarskemu podjetju spada tudi mehanična sušilnica za krmo. Seno ne kosijo takrat, kadar je slučajno lepo vreme, marveč, kadar ima trava največ redilnih snovi. Sveža trava pride v velike, podolgovate bobne, ki se enakomerno vrte in po katerih struji čist, topel zrak, ki polagoma posuši zelenjavo, ne da bi ji odvzel hranilne snovi ali vitamine.

Podobno kakor seno, suše tudi gnoj. Pri tem izgubi gnoj neprijetni duh in se potem zmelje v prah, ki se prodaja kot visokovredno gnojilo.

Hlapci in deklice v takih modernih mlekarskih podjetjih, ki jih imajo za sedaj samo v Ameriki, so kajpada postali navadni industrijski roboti. Toda, kaj je to v primeri z dobrotami novega sistema, ki desetisočem prinaša eno najpomembnejših živil v res užitni in higijenično neoporečni obliki!

Žena doma

Udobnost v stanovanju zavisi skoraj izključno od tankočutnosti in redoljubnosti hišne gospodinje. Njena naloga je, da napravi iz doma terišče miru in odpočitka za moža, ki se vrača truden od dnevnega dela, in pa zdravo ter vedro okolje za svoje otroke. Ona naj soodločuje pri izbiri oprave, nje praktični smisel naj najde vsakemu predmetu pravo mesto in uporabo. Naša moderna najemniška stanovanja v velemestu so zgrajena, če vzamemo natančno, vsa po istem kopitu, trezno in enolično. Šele spretna roka gospodinje ustvarja iz njih domače ognjišče, ki se prilagodeva osebnim okusom in izžareva udobnost ter domačnost.

Pri tem ni vse niti odvisno od denarne mošnje; vsi lahko cenimo danes lepe, pododovane kose oprave, svetlo polirano mobilijo iz mahagonija, široke, staromodne zofe. In kdor ni tako srečen, da bi bil lastnik takšnih zakladov, lahko najde ceneno opravo, s katero se da s skromnimi zahtevami, pred vsem pa z dobrim okusom in pravilno izbero udobno urediti lastni dom. Težja je naloga žene, če ji je na razpolago oprava, ki izvira iz tistih časov, ko so pokrivali mobilijar okrasni iz školjk in stebriči, majhne galerije, nešteti obrobki i. t. d. Kdor se hoče

tega osvoboditi, mora nastopiti radikalno. Spreten mizar napravi v tem pogledu lahko čudeže, v kratkem času izginejo okrasni, ki lovijo prah in oprava zadobi svojo preprosto, prvotno obliko. Vsakdo bo z začudenjem pozdravil to spremembo, ki je žrtvovala leta in leta mnogo ur za nepotrebno brisanje prahu.

Razpoloženje v domu zavisi od mnogih vplivov. Zrak in solnce, cvetlice, svetli zastori, pisane odeje, blazine in lučni zasloni pa vse tiste malenkosti, ki dajejo našemu stanovanju mik intimnosti, spadajo sem. Ustvaritev tega pa je naloga žene. Ona živi s svojim domom, vidi, kaj mu še manjka, kaj treba še izboljšati. Uporaba ustvarja spoznanje, veselje nad lastnino napravi vsako delo lahko. Skoraj v vsaki ženski živi veselje do lepega ročnega dela. To daje neizčrpen vir prijetne zaposlitve v tihih urah in njeni uspehi so domu v okras. So ženske, ki jim pod pridrnimi rokami nastajajo polagoma dragoceni kosi, beli, fino pleteni prti za okroglo mahagonijevo mizico, majhne preproge, ki ne zaostajajo prav nič za pravimi preprogami i. t. d.

A tudi skromnejša dela razveseljujejo oko, prtiči in čipkarije, ki so jim motivi vzeti po narodnih motivih, pestra volnena dela, okrogle blazine i. dr. Seveda je

tudi mnogo žena, ki jim zaradi drugega gospodinjskega dela ali poklicne zaposlitve nedostaja časa za takšno delo, ali ki nimajo nadarjenosti za ročno delo. Tem pomagajo okusni proizvodi industrije, ki jim ne škoduje niti svetloba niti zrak. Krasne zavese, blazine in prti se dajo izdelati brez napore iz tega praktičnega, učinkovitega materiala. Pred vsem se skladajo te reči s svetlim, pletenim mobilijarom, katerega udobnost še premalo cenimo. Večinoma nam stoji na balkonu ali v podstrešju, v sobah se nam ne zdi polnovreden.

Za cvetlični kras ima žena vedno smisel. V vsaki sobi bi morale biti cvetlice, na moževi pisalni mizi, na šivalni mizi ob oknu, na prijazno pogrjnjeni mizi z zajtrkom. To je tako majhna naloga in se vendar tako bogato poplača. Pozimi negujemo hiacinte v čašah med zunanjim in notranjim oknom ali pa male rdeče in bele jegliče v porcelanastih lončkih. To nam cele mesece razveseljuje oko. Pomladi spadajo vrbove mačice s svojimi srebrnimi popki ali skromni zvončki v stekleno posodo, poleti šopek poljskih cvetlic, tega najlepšega okrasa v našem pa pisano listje in vejice z jagodami.

Tudi v otrocih vzbujaj mati veselje do cvetlic, tega najlepšega okrasa v našem stanovanju. Cvetlična deska ob oknu otroške sobe ustvarja neštete radosti.

Kako prijazna je tudi takšna otroška soba s cvetlicami pred svetlimi okni!

Vsak dom je lahko lep, skromno dvosobno stanovanje kakor prostorno sta-

novanje bogatinov. Stvar žene in njena naloga je, da ga poživi in mu da prijazno lice, da ga napravi za vir zdravja in radosti.

Najstarejši misleci na Kitajskem

Kitajska privlači vedno pogled Evrope nase in jo preseneča z mentaliteto, ki v nasprotju z japonsko še ni privzela logičnih oblik naše duševnosti. Zato je še zmeraj tako mikaven študij starih filozofij, ki so oblikovale kitajsko dušo. V publikaciji Pelmanovega inštituta v Parizu, *La Psychologie et la Vie*, je Masson-Oursel, profesor na Sorbonni, priobčil prodirno razpravo *Le Romantisme et le Naturisme en Extrême-Orient*. Te strani razodevajo sorodstva, ki vežejo taoizem, najstaršo izmed kitajskih filozofij, z evropsko romantiko zadnjih 150 let. Omenivši ta odlični sestavek, se hočemo lotiti iste paralele po najnovejših izsledkih profesorja R. Wilhelma, strokovnjaka za kitajske zadeve.

Taoizem se naziva po glavnem Laotsejevem spisu, *Tao Te Kingu*. O piscu te knjige vemo le to, da je bil cesarski bibliotekar v prestolnici vladarjev iz dinastije Ču in da ga je njegov vrstnik Konfucij (6. st. pred Kristom) obiskal zaradi pomenka, ki še zdaj sluje v analih Nebeškega carstva. V istini pa se nam zdi Lao Tse starši in njun razgovor mora biti legendaren. Lao Tse je skoro bajna postava. Predstavlja deželo Modre reke, namreč južno Kitajsko, ki je domišljivejša v mitologiji ter zaupnejša proti Naravi nego severni Kitaj, območje deroče Rumene reke. V obeh polutah zemeljske krogle, ki ju loči ravniki, postaja življenje lažje in ljubkejšo, kolikor bolj korakaš od tečaja proti polutniku. Med konfucionizmom in taoizmom zasledimo nekaj nasprotja, ka-

kršno se je v antični Heladi javljalo med severnjaškim apolinizmom in južnjaškim dionizizmom.

Za Konfucija je omika dopolnitev, harmonizacija prirode. Lao Tse pa vidi v prosveti zgolj jedno pešanje prvobitnega smisla za življenje in potakem zanesljiv pomoček za životno prepadanje. V silovitih izrazih biča vso izobrazbo kot šolo razsojnosti in ubijalstva, propovedujoč davno pred Rousseaujem vrnitev k Naravi, ki je utelesba večnih Idej, razodetev mnogotere volje Vesoljstva (tao-kozmos, vseмир). Dati ime tem idejam, označiti jih z besedo se pravi napraviti pogreško: kajti to ime izraža Možnost, carstvo Možnosti, dostopne zgolj umskemu spoznanju, pa odpira vrata vsemu zlu v človeško družbo. Iz možnosti ali predvidnosti se namreč rodi želja (vojla do moči), ki pahne človeka v nesrečo, siloč ga, naj se odloči sam po svoji volji. Tako je taoizem sličen krščanski mistiki kvietizma, ki je — sproščen cerkvenega okvira — zaplodil romantični naturizem.

Iz pojma in besede (prim. grški *Logos*, ki znači tudi razum) se po Lao Tseju rodi kaotični svet človeka, ki se stavi v opreko s svetom Narave, tako sijajno popolnim! Modrost bi bila, če ne bi nikoli zaveštno ravnali, pač pa se venomer in brez odpora prepuščali samodelnemu Nastajanju življenja. Ničesar želiti, ničesar hoteti, marveč v preproščini brez besed, v mirnem opazovanju vesoljstva čakati tega, kar nam bo Zmisel sveta sklenil pokloniti. Ničesar sovražiti, ničemu se protiviti, ljubiti vse stvari, ponuditi se v vsaki priliki, da pomoremo bližnjemu. Globoka milina odlikuje to filozofijo, spočeto v pokrajinah, ki imajo precej takšno podnebje, kakršno domovina budhizma.

Konfucij pretresa in hladnokrvno tehta poskusne, torej že umstvene metode, ki so jih nekdanji mojstri predlagali v to, da se olajša ter uredi družabno sožitje, načeloma priznava te tradicije ter izloča iz njih edino to, kar se je v dolgotrajnem izkustvu pokazalo zmotno ali nedostavno. Lao Tse pa brez obotave trdi, da se mora človek nujno vrniti na ono životno višino, ki je skupna vsem prirodnim tvorom. Vedoma prezira človekov osamljeni kulturni položaj. Šele takrat, ko bodo naši vrstniki debelih kosti in polnih želodcev, s šibkimi željami in skromno čuvstveno razvnetostjo, živeli v skladu z naravo, se bo mogla zopet razcvetiti zlata doba... Sicer pa Lao Tse po vsej priliki ni kdo ve kaj verjel v možnost, da bi se vrnil zlati vek: kaže ga kot vzor, hoteč vplivati na sodobnike, da se v svojem stremljenju po tehnični dovršenosti ne bi le preveč oddaljili od pradedne preproščine.

Premalo poznamo vse okoliščine v kitajskem umstvenem razvoju, da bi mogli na prvi mah doumeti, zakaj so Lao-tsejevi spoštjivi nazori o naravi vendarle prispe-

vati v to, da si je človek prilastil gospodarstvo nad naravo, pospešili pri njegovih učencih domala machiavelsovo moralo ter služili oportunistični državni filozofiji. Upravičeno se je govorilo, da je slednji izobraženec v Nebeškem carstvu konfucijan po svojih zavednih sposobnostih, a da nezavestnost vodilnih slojev v nečem posnema Laotsejev mir, nasproten vsaki naglici in preuranjenim sklepom. Krščanstvo klasične dobe je takisto poznalo svojo pobožnost zavlačevanja (*dévotion du retardement*) v odlokih in poznejši izvršitvi: to utegne biti včasih prav pametno zadržanje duha.

Sicer pa je razvidno, da gledamo mistična modroznanstva starega Vzhoda s svojo zgodovinsko in filozofsko skušnjo, ki se je osobito razširila v poslednjih 400 letih; o tej skušnji jasno priča naš otični napredek v vseh smereh. V svoji vzvišenosti tedaj čitamo v teh pravadnih besedilih namene, kakršnih pisci niso vselej položili vanje, saj so bili z dobrnim delom svojega duhovnega bitja že zapleteni v fetišizem in magijo. Pogostoma so bržkone doslovno jemali primitivne trditve, v katerih mi radi vidimo ostroumne alegorije.

Evropska omika je izredno usvojiliva za vsa količkaj razborita plemena na svetu, ker je logična, pametna, visoko urejena. Potemtakem jo lahko pridobiš na zunanaj, ne da bi moral izpreobrnjenec preko vseh posebnih životnih občutij, ki jih preveva stara tradicija. Drugače povedano: kdor hoče postati deležnik naše prosvete, mu ni treba zopet doživljati v sebi dolgega postopka, s katerim se je postavila na noge ta prosveta. Kadar pa si hočemo usvojiti prvotnejšo, svojevoljnjejšo misel mimo naše, je tak poskus silno težavnejši.

Taoizem in celo konfucijanem sta na Kitajskem pomešana še s precej nizkotnimi magičnimi, vražjimi ali okultnimi pojmi. Prizor, ki nam ga je zadnje mesece nudilo to neizmerno in zmedeno carstvo, čigar preteklost je velika, najbližja bodočnost pa nejasna, še ni bil vzor modrosti, niti nepopolne modrosti, kakršno gojimo sedaj v Evropi.

Koliko vode imamo v sebi ?

Mišice obsegajo 83 % vode, možgani 78 %, jetra 75 %, srce in pljuča 71 %, dočim ima okostje samo kakih 27 % vode. Odrasel človek ima v telesu približno 63 % vode, količina, ki v starosti pade na 58 %. Toda človeški zarodek ima v začetku nosečnosti kar 94 % vode in samo 6 % suhe snovi. Človek potrebuje dnevno nekako 3 litre vode; z dihanjem izloči 1 in pol litra, precej je gre s seboj iz telesa, kakih 200 kub. cm pa je odide s potenjem in izhlapevanjem skozi kožo. Kri ima do 80 % vode, seč 95 %. Po vsem tem se vidi, da smo ljudje v bistvu zelo vodeni.

MIZICA, POGRNI SE!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: grahova juha z ječmenčkom, naravni goveji zrezki, garnirani s kuhano solato (štrucarco) z maslom in drobtinami ter krompirjevim piréjem, mešan kompot. Večerja: rezanci z gnjatjo in solata.

Torek, obed: krompirjeva juha, ponarejen zajec, garniran s pečenim krompirjem, kumarčna in pesna solata, marelična rulada. Večerja: stročji fižol z maslom in drobtinami, solata s trdimi jajci.

Sreda, obed: cvetačna juha, nadevana bučice v paradižnikovi omaki, krompirjev piré, kmečki bobi. Večerja: ajdovi žganci z mlekom.

Četrtek, obed: na goveji juhi riž, govedina, garnirana s prisiljenim zeljem in ocvrtim krompirjem, mešan kompot. Večerja: krompirjev piré in kumarčna omaka.

Petek, obed: zelenjadna juha, dušen riž, garniran z nadevanimi paradižniki, zdobov narastek z mareličnim odcedkom. Večerja: dušene melancane s posajenimi jajci, radič.

Sobota obed: na goveji juhi jajčna kaša, govedina, garnirana z dušenimi bučicami, praženim krompirjem in stročjim fižolom v solati. Večerja: ocvrta telečja noga, pečen droben krompirček in solata.

Nedelja, obed: surova plošča za predjed (nadevani paradižniki z majonezo, zeleno solato in papriko), na goveji juhi ocvrt jetrni riž, telečje zareznice, garnirane s korenčki iz krompirjevega testa in mešana solata, orehova torta s stepeno smetano. Večerja: jajčna jed z gnjatjo in solata.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU (količina računana za 4—5 oseb)

Kuhana solata. Dobro oprane trde glave solate (štrucarce) prerežem po dolgem čez polovico in skuham v slanem kro-pu do mehkega. Kuhane poberem z lopatico previdno na rešeto in pustim, da se dobro odtečejo. Nato jih zložim na krožnik, potresem s drobnjakom in oblijem z oljem in kisom.

Ponarejen zajec. 25 dkg govejega mesa in 20 dkg sveže svinjine zmeljem dvakrat na mesnem stroju ali pa drobno sesekljam. Dam v skledo in primešam sol, poper, eno drobno zrezano čebulo, precvrto na masti z dvema žlicama z mlekom prepojenih drobtin, eno jajce in en olupljen, surov krompir. Vse to dobro zmešam in oblikujem podolgasto štruco, katero na gosto pretaknem s prekajeno slanino. V kozici segrejem dve žlici masti ali presnega masla in opečem štruco od vseh strani, nato pa zalijem nekoliko z vodo in pokrito počasi dušim približno tričetrt ure.

Kmečki krofi. 35 dkg presejane moke, en četrta litra mleka, 3 žlice sladkorja, dve žlici raztopljenega masla, dve jajci, mast za cvrenje in sladkorna moka. Iz moke, mleka, dveh rumenjakov, soli in v osladkorjenemu mleku vkipnjene kvasu naredim v skledi mehko testo, katerega dobro stepem, nato pa pokrijem, postavim na toplo in pustim, da vžide. Ko vžide, primešam narahlo trd sneg od dveh beljakov. V ponvi z jamicami segrejem mast ali maslo in položim v vsako jamico pol žlice testa in ocvrem na obeh straneh lepo rumeno. Ocvrte krofe polagam na papir, da se mast odteče, nato pa na krožnik in jih potrese-m s sladkorno moko.

Kumarčna omaka. Tri do štiri srednje debele kumare olupim ip zrežem na tanke lističe ter nasolim in obtežim, da se voda izteče. Nato jih ožmem. V kozici segrejem eno žlico masti in zarumenim v nji eno žlico sladkorne sipe; ko sladkor začne rumeneti, dodam pol žlice moke, in ko tudi moka porumeni, vložim notri ožete kumare. Popram nekoliko in pokrito dušim na robu štedilnika pol ure. Malo pred serviranjem dodam pol žličke paradižnikove konzerve ali pa istočasno kakor kumare, dva olupljena in ožeta, zrezana surova paradižnika. Po okusu se omako lahko tudi nekoliko okisa.

Vlaganje kumaric v kis. Za vlaganje kumaric ali drugega sočivja je treba uporabljati le prav dober pristni vinski kis. Ako je premočan, ga je treba razredčiti z vodo do pravilne kisline, kajti ako je premočan kis, so kumarice neužitne in škodljive. In sicer je treba prevreti vodo najprej s soljo, nato se dolije kis in še enkrat skupaj prevre. Na tri litre dobrega vinskega kisa prilij najmanj en liter vode in na to količino daj šest žlic kuhinjske soli. — Za vlaganje v kis izberimo majhne za prst debele in dolge kumarice prvega pridelka, nabrane ob suhem vremenu. Prve kumarice so za vlaganje boljše kakor pozne, imajo lepšo barvo in se ne skvarijo. Zdrave, preobrane kumarice položi za nekaj ur v čisto mrzlo vodo, potem jih poberi na rešeto, in ko se nekoliko odtečejo, jih zbršiš s snažno krpo. Nato jih vložiš v kozarce, ki morajo biti čisti in suhi. Dno kozarca obloži najprej z listi od trte in višnje, s pehtranovimi vejicami in koprcem. Kumare vlagaj tesno drugo k drugi. Med posamezne plasti daj zopet pehtranovih vejic in koperc. Na vsakih 50 kumaric daj vmes dve za mezinec veliki zeleni papriki. Ko je kozarec napolnjen s kumaricami, položi po vrhu spet nekaj listov vinske trte in višnje ter zalij s kisom, katerega moraš prej precediti skozi snažno, gosto krpo. Kis mora biti popolnoma ohlajen,

preden ga vliješ na vložene kumarice. Pod rob kozarca zatlači navzkriž dve šibici, da držita kumare pod kisom, sicer stopijo na vrh. Kozarce pokrij z celofanom in zaveži. Ako se sčasoma kis posuši, ga je treba doliti, seveda ga moraš prej razredčiti z vodo, osušiti in prevreti in ohlajenega doliti, da so kumarice pokrite. Na ta način vložene kumarice so okusne, ostanejo trde in zelene, sol se ne izloči in kis ne skali. Za boljši okus prilijemo v vsak kozarec lahko dve žlici dobre slivovke.

Kumare v kis u gorčico. Deset srednje velikih kumar operi, osuši in oluplji ter zreži na prst debele in dolge kosce. Zloži jih v skledo in nasoli ter pusti v soli 24 ur. Nato jih vzemi iz soli in osuši s snažno krpo in vložl v kozarce. Vmes potresi na toliko kumar 25 dkg sladkorne sipe, 20 dkg gorčičnih zrn, nekaj zrn belega popra, par vejic koprcra, nekaj olupljenih šalotk in nekaj rezin hrena. To zalij potem s poldrugim litrom, z vodo razredčenega, vsoljenega in prevretega kisa, katerega moraš prej ohladiti in skozi krpo precediti. Čez 12 ur kis odlij, zopet prevri, ohladi in precejšenega vlij v kozarce. Tako obnovi trikrat. Ker pri prekuhavanju kis izhlapi, dolj vsakokrat, preden prevreš, nekoliko svežega kisa, da so vložene kumare pokrite z njim. Nato kozarce pokrij s celofanom in zaveži.

Marellice za kompot. Za kompot, ki ga vkuhaš za zimo, izberi le zdrav, lep, zrel, toda še trd sad. Razpoloviči ga, odstrani pečke in oluplji z ostrim nožem ter olupljene polagaj sproti v mrzlo vodo. Ko imaš vse za vkuhavanje pripravljene marellice olupljene, jih blansiraj, to se pravi, položi jih v vročo vodo, in sicer v manjši množini naenkrat, in jih pusti toliko časa notri, da priplavajo na vrh. Nato jih poberi z lopatico iz vroče vode in jih polagaj v mrzlo. V mrzli jih pusti toliko časa, da se ohladijo, poberi jih na sito in pusti, da se dobro odtečejo. Med tem pripravi na vsak kilogram marellic en kilogram sladkorja in ga v čisti, samo za vkuhavanje določeni kozici kuhaj v četrt litra vode toliko časa, da se očisti in zgosti. V tako kuhano sladkor vlagaj odtečene marellice in jih kuhaj v njem toliko časa, da se potegne nit od kuhlalice, to je, da ne pada sladkorna voda od kuhlalice v kapljicah, nego da se potegne v niti. Še vroče vložl v kozarce, pokrij s pergamentom, pomočnim v žganje, ko se shladi, in zaveži kakor marmelado. — Da se vsako skvarjenje vkuhanega sadja prepreči, se lahko, čim je dovolj kuhano, primeša na vsak kg pol grama salicila, dobro premeša in vložl v kozarce. U—a.

Varikatura

Ravnatelj Darmstadtske in Narodne banke
Jakob Goldschmidt

Predsednik nemške državne banke
Luther v Londonu

K ameriškemu Dnevu neodvisnosti:
Ljubljenec sveta

ralnega olja razlikuje v tem, da je delno prebavljivo. Zaradi tega, ker učinkuje blažilno, obenem pa povzroča temeljito izpraznitev, ima ricinovo olje še vedno veliko vlogo v zdravlilstvu, to pa kljub neprijetnemu okusu, ki ga sicer moderna farmacija umeže dokaj ublažiti.

Solna odvajalna sredstva učinkujejo tako, da zadržujejo tekočino v debelem črevesu in naredijo blato tekoče. Če učinkujejo v redu — kakor je vedno to pri osebah, ki se normalno gibljejo, — tedaj izvrše svoj namen v presenetljivo kratkem času: po navadi v dveh urah. Ako pa bolnik leži, često sploh ni učinka. Ker ne dražijo črevesnih sten, jih lahko rabimo tudi pri črevesnih krčih. Škoda, ki jo povzročajo ta sredstva, pa je v tem, da splavljajo iz črevesja hranilne soke in lahko raba takih odvajal nezadostno hranjenega človeka še bolj oslabi.

Kalomel, mila spojina živega srebra in klora, je svojevrstno odvajalo: brezokusno in nedražilno za želodec, tako da bolniki, ki bi bili morali bruhati, navadno obdržijo hrano v sebi. Učinkovati začne šele tedaj, ko v zgornjem črevesju zadene ob alkalne soke. Omejuje pa iztok žolča v črevo in otežkoča proces razstvarjanja hrane. Pri tem pa kalomel ni zanesljivo odvajalno sredstvo. V mnogih primerih se njegova učinkovitost izčrpa že v zgornjem črevesju, preden sploh prispe v spodnjega. Zato ga po navadi jemljejo skupno s takim odvajalom, ki vsebuje sol. Zaradi svoje vsebine živega srebra, ki bi utegnila ob stalni rabi povzročiti zastrupljenje z živim srebrom, nikakor ne kaže, da bi ga jemali stalno ali pogosto.

Kaskara, rabarbara, aloja itd. so takisto znana odvajalna sredstva. Primerna so zlasti za bolnike, ki morajo ležati, ker vplivajo na ritmično gibanje črevesja, ki pri njih zaradi ležanja oleni, kar se kaže v zaprtju.

Pri otrocih ne smemo pogosto rabiti odvajal, ker se sicer črevesje preveč navadi na nje. Če pa kdo res mora stalno jemati odvajala, tedaj mu je svetovati alojo v obliki pilul, pri čemer pa je treba dozo določiti po njegovih individualnih pogojih.

(»Hygiea«)

Zakaj se utrudimo ?

Kakor je vabljliva primera med živalskim telesom in strojem, primera, ki vidi v želodcu kotel, v srcu sesalco itd., so vendar take nalike v nekem bistvenem pogledu napačne. Mašinalno delo računamo vedno po konjskih močeh, toda pod človeškim telesnim delom razumemo vse kaj drugega nego delo stroja. Če človek stoji z iztegnjenimi rokami, tedaj s fizikalno-mehaničnega vidika ne dela, dasi je njegov napor precejšen. Ze po kratkem času pa ga bo popadel krč mišic. Nadaljnje izkušnje pričajo, da človek, čigar mišice kakšnih 12

do 15 ur popolnoma počivajo, postane tako truden, da zaspi. Telo torej opravlja poleg zunanjega, vidnega, tudi neko notranje, nevidno delo, ki že samo na sebi zadošča za izčrpanje telesne moči, čeprav je treba za to utrujenost nekaj več kakor za ono drugo, zunanje in vidno delo.

Toda le poredkoma nastopi telesna utrujenost, kajti že v prvotnem stanju, ki vodi do izčrpanosti, je utrujenost tako velika, da zaspi, med spanjem pa se jamejo njegove telesne moči obnavljati.

Kaj je torej utrujenost? Nič drugega kakor zastrupljenje telesa s razpadlimi tvorbami dragocenih beljakovin, ki so se med delom obrabile. Ze v prejšnjem veku so zasledili te strupe s prav zanimivimi poskusi:

Mišice pravkar usmrčenih živali so namreč električno dražili ter jih tako prisilili, da so jele delovati. Ko so mišice kazale vse znake utrujenosti, so ugotovili, da se nahaja v njih velika količina fosforne kisline, fosfornokisle soli in ogljikove kisline. Ko so mišice temeljito izprali z indiferentno solno raztopino, so se pojavili utrujenost izgubili: mišice so se zopet osvežile.

L. 1904 je prof. Weicchardu uspelo iznajti način pridobivanja tega strupa, ki pa se ni izkazal za enovito snov, marveč za snov, ki jo tvorijo različne kisline in soli. Imenoval jo je kenetoksin. Ko je vcepil živalim kenetoksin, mu je uspelo pridobiti iz krvnih celic teh živali protistrup, antikenetoksin, ki trenutno še nima praktičnega pomena, ki pa utegne kdaj pozneje postati temeljna snov za razna sredstva, s katerimi se bodo dali pojaviti utrujenosti za nekaj časa preprečiti in ki utegnejo tudi povzročiti, da bo človek lahko več dni zapored prebedel.

Ni pa niti misliti, da bi mogli pogrešati spanje in ga umetno nadomestiti. Potreba spanja je našemu telesu nedvomno naravna potreba — vsaj do nadaljnjega. Izpremenjeno dihanje in krvni obtok med spanjem ima gotovo še drugačne naloge, nego odstranjevati strupe iz mišic in skrbeti za izločanje razpadlih snovi. Vendar pa uči zanimiv poskus, da je spanje v bistvu samo pojav utrujenosti. Poskusili so pse dvanajst dni obdržati v bdečem stanju. Živali so postale tako trudne, da niso več mogle stati na nogah in so se v prvem trenutku nepozornosti sesedle na kup. Potem so psom vzeli iz hrbtnice neko tekočino in so jo vbrizgali v lobanico povsem spočutih, zelo živahnih psov. Takoj se je pokazala močna utrujenost in živali so zaspane.

HUMOR V SLIKAH

Ameriški govoreči film:

»Ali si razumel, kaj je rekel?
»Ali je sploh kaj rekel? Meni se je zde-
lo, da je grgral.«

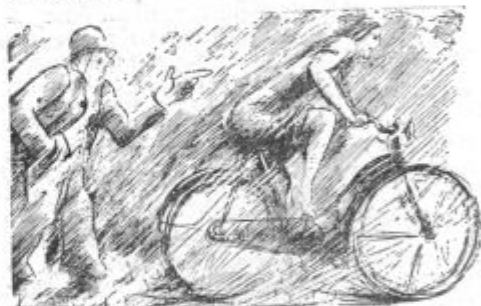
Najnovejša iznajdba: Enotna obleka za vse moške, ki bi odpravila šivanje obleke po meri.

»Ali jih veliko nalovite, prijatelj?«
»Če bi jih vlovil še pet, razen te, ki jo nameravam pravkar dobiti na trnek, bi jih imel baš pol ducata.«

»... in tedaj je ta lopov vzel palico in me dvakrat udaril po obrazu.«
»Neverjetno. In kaj ste Vi storili?«
»Jaz? Dve uri sem si dajal na lica mrzle obkladke...«

»Gospodična, nikar tako ne hitite, saj tam spredaj tudi dežuje!«

»Gospodična, ali igrate tudi tenis?«
»Ne, sedaj ne več, — sem že zaroče-
na...«